

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Дипломна робота магістра

на тему: Упровадження стандартів європейської молодіжної політики
та роботи з молоддю в Україні

Виконав: студент групи ПУ 22-1зм
Спеціальність 281
«Публічне управління та
адміністрування»
Коваленко В.М.

Керівник:
доктор наук з державного управління,
професор Антонова О.В.

Рецензент:
Дніпропетровська
обласна державна адміністрація,
Департамент молоді і спорту,
заступник директора
департаменту молоді і спорту –
начальник управління у справах молоді,
доктор філософії (PhD) з публічного
управління та адміністрування
Макашов В.В.

Дніпро – 2024

АНОТАЦІЯ

Коваленко В.М. Упровадження стандартів європейської молодіжної політики та роботи з молоддю в Україні

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2024.

Дане магістерське дослідження присвячено вивченню та аналізу процесів упровадження європейських стандартів молодіжної політики в Україні, встановленню основних проблем у цьому напрямі з подальшою розробкою практичних рекомендацій для їх подолання, а також пропозицій щодо заходів розвитку відстоювання інтересів молоді.

У роботі звернуто увагу на інституційні взаємодії між урядовими структурами та молодіжними громадськими організаціями в контексті впровадження зазначених стандартів. Аналіз роботи із молоддю в Україні та її відповідність європейським практикам дозволяє визначити досягнення, а також визначити проблеми та можливі напрямки подальших зусиль для ефективного впровадження стандартів. Методологічною базою роботи є аналіз літературних джерел, експертні опитування та інтерв'ю, а також статистичні дані. Отримані результати дозволять зробити висновки щодо рівня виконання Україною європейських стандартів у сфері молодіжної політики та визначити ключові аспекти подальших реформ у цьому напрямі. Дана дипломна робота відображає актуальність та значущість питання упровадження європейських стандартів у молодіжній політиці для України, сприяючи подальшому розвитку та удосконаленню сфери роботи із молоддю в країні.

Ключові слова: молодь, молодіжна робота, громадські організації, молодіжна політика, управлінські рішення, проект, волонтерство, Європейський Союз.

SUMMARY

Kovalenko V.M. Implementation of European youth policy and youth work standards in Ukraine

Diploma thesis for the degree of Master's Degree in specialty 281 "Public Administration". University of Customs and Finance, Dnipro, 2024.

This master's research is devoted to studying and analyzing the processes of implementing European standards of youth policy in Ukraine, identifying the main problems in this area, and then developing practical recommendations for overcoming them, as well as proposals for measures to develop the advocacy of youth interests.

The paper will focus on institutional interactions between governmental structures and youth NGOs in the context of implementing these standards. The analysis of youth work in Ukraine and its compliance with European practices will allow us to identify achievements, as well as problems and possible directions for further efforts to effectively implement the standards. The methodological basis of the work is the analysis of literature, expert surveys and interviews, as well as statistical data. The results obtained will allow us to draw conclusions about the level of Ukraine's implementation of European standards in the field of youth policy and identify key aspects of further reforms in this area. This thesis reflects the relevance and importance of the issue of implementing European standards in youth policy for Ukraine, contributing to the further development and improvement of youth work in the country.

Key words: youth, youth work, NGOs, youth policy, management decisions, project, volunteering, European Union.

Список публікацій

Коваленко В.М., Антонова О.В. Упровадження стандартів європейської молодіжної політики і роботи із молоддю в Україні : регіональний рівень. Modern systems of science and education in the European Union and the World : Materials of the V International research and practical internet conference (January, 27, 2024) : collection of abstracts [for the general ed. Ph.D Serhii Onyshchenko]. Zdar nad Sazavou : "DEL a.s.", 2024. С. 8-11.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ І РОБОТИ З МОЛОДДЮ В УКРАЇНІ	7
1.1. Молодіжна політика та соціальна робота з молоддю. Традиції професійної молодіжної роботи	7
1.2. Нормативно-правове забезпечення реалізації і розвитку молодіжних ініціатив: принципи, види, форми	17
РОЗДІЛ 2. МОДЕЛІ ТА МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	20
2.1. Моделі взаємодії молодіжних громадських організацій з органами публічної влади	20
2.2. Механізми участі та залучення молоді до реалізації суспільно значущих проектів	26
2.3. Інституційні механізми взаємодії та впливу молодіжних громадських організацій, об'єднань на процеси розроблення і прийняття управлінських рішень	31
РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ СТАНДАРТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ І РОБОТИ ІЗ МОЛОДДЮ В УКРАЇНІ ВІДПОВІДНО ДО РЕКОМЕНДАЦІЙ РАДИ ЄВРОПИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	34
3.1. Стандарти європейської молодіжної політики. Міжнародні та зарубіжні практики молодіжних обмінів. Неформальна освіта	34
3.2. Формування інституту молодіжного лідерства. Волонтерська молодіжна робота в Україні	42
3.3. Заходи з розвитку адвокації та відстоювання інтересів молоді на регіональному рівні	57
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	79

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ГО	– Громадська організація
ДФРР	– Державний фонд регіонального розвитку
ІГС	– Інститут громадянського суспільства
МГО	– Молодіжна громадська організація
МП	– Молодіжна політика
МЦ	– Молодіжний центр
НДО	– Недержавна організація
НМРУ	– Національна молодіжна рада України
НУО	– Неурядова організація
ООН	– Організація об'єднаних націй
ОТГ	– Об'єднана територіальна громада
ЦА	– Цільова аудиторія

ВСТУП

В умовах глибоких трансформацій та стрімкого розвитку сучасного світу важливим елементом є забезпечення належних умов для розвитку молоді та їхньої активної участі у громадському житті. У цьому контексті Україна визнає важливість адаптації європейських стандартів молодіжної політики, як ключового елемента на шляху до європейської інтеграції та розвитку громадянського суспільства. **Актуальність цієї теми** обумовлена необхідністю адекватного реагування на виклики сучасного суспільства та забезпечення повноцінного розвитку молоді в умовах європейської інтеграції.

Мета дослідження полягає на основі вивчення та аналізу процесів впровадження європейських стандартів молодіжної політики в Україні встановити основні проблеми в цьому напрямі і розробити практичні рекомендації для їх подолання, висунути пропозиції щодо заходів подальшого розвитку відстоювання інтересів молоді.

Відповідно до сформульованої мети магістерського дослідження передбачається реалізація наступних *основних завдань*:

- вивчити сутність понять «молодіжна політика», «соціальна робота із молоддю», а також зміст традицій професійної молодіжної роботи;
- проаналізувати нормативно-правове забезпечення реалізації і розвитку молодіжних ініціатив, зокрема принципи, види, форми;
- дослідити моделі взаємодії молодіжних громадських організацій з органами публічної влади та механізми участі та залучення молоді до реалізації суспільно значущих проектів;
- з'ясувати проблеми функціонування інституційних механізмів взаємодії та впливу молодіжних громадських організацій, об'єднань на процеси розроблення і прийняття управлінських рішень;

- встановити особливості реалізації європейської молодіжної політики на основі міжнародних та зарубіжних практик молодіжних обмінів і неформальної освіти;
- визначити основні напрями формування інституту молодіжного лідерства та волонтерської молодіжної роботи в Україні;
- запропонувати і розробити комплекс заходів з розвитку адвокації та відстоювання інтересів молоді на регіональному рівні.

Об'єктом дослідження є система управління та робота з молоддю в Україні, а **предметом** – процес упровадження стандартів європейської молодіжної політики.

Методологічна основа роботи ґрунтується на комплексному використанні загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, таких як аналіз, синтез, узагальнення, індукції, аналогії, екстраполяції, а також аналіз нормативно-правової бази та наукової літератури, порівняльний аналіз, емпіричні спостереження та опитування, системний підхід і структурно-функціональний аналіз.

Важливим етапом дослідження є оцінка рівня ефективності впровадження європейських стандартів в українську молодіжну політику. Це передбачає аналіз практичних кроків, що вжиті урядом та іншими зацікавленими стейкхолдерами для адаптації нових положень. Зокрема, розгляд взаємодії з громадськістю, включенням молодіжних організацій у процес прийняття рішень та вивчення відгуків та реакцій громадськості.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні подальшого впровадження стандартів європейської молодіжної політики в умовах сучасної України, що динамічно реформується в умовах військової агресії. Підходячи до дослідження із комплексної перспективи, важливо також врахувати виклики та перешкоди, що виникають у процесі впровадження стандартів. Це може включати фінансові обмеження, неготовність і супротив частини суспільства, труднощі в інституціональній адаптації та інші чинники, які можуть ускладнити повноцінне впровадження європейських підходів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці конкретних рекомендацій як для владних структур, що спрямовані на ефективність формування та реалізації молодіжної політики в Україні відповідно до європейських стандартів, так і для молодіжних громадських організацій та об'єднань з метою покращення наявних механізмів взаємодії і залучення до суспільно значущих процесів.

Структура роботи. Логіка виконаного дослідження визначила її структуру: вступ, три розділи (вісім підрозділів), висновки. Загальний обсяг складає 78 сторінок. Список використаних джерел містить 51 найменування. Робота включає 3 ілюстрації та 5 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ І РОБОТИ З МОЛОДДЮ В УКРАЇНІ

1.1. Молодіжна політика та соціальна робота з молоддю. Традиції професійної молодіжної роботи

Молодь є однією з продуктивних сил суспільства. Ця категорія населення України визначається віком від 14 до 35 років [38]. Молодь називають поколінням перехідного періоду, яке живе в епоху бурхливих і глибоких перетворень, в роки суворих потрясінь і нових можливостей.

Молодіжну роботу зазвичай розуміють як інструмент для особистісного розвитку, соціальної інтеграції та активного громадянства молодих людей. Молодіжна робота є «ключовим словом» для всіх видів діяльності соціального, культурного, освітнього або політичного характеру, що робиться разом з молоддю, для молоді та силами самої молоді. Вона належить до сфери освіти поза межами навчального закладу, найчастіше пов'язана з неформальною або інформальною освітою. Основна мета молодіжної роботи полягає у створенні для молодих людей можливостей самим формувати власне майбутнє.

Діапазон тем, які охоплює молодіжна робота настільки ж різноманітна, як і типи людей та організацій, залучених до неї (рис.1.1). Політична діяльність, вулична робота, спортивні заходи, соціальне підприємництво та проведення дозвілля можна називати молодіжною роботою [8].

ДЛЯ ЧОГО ПОТРІБНА МОЛОДІЖНА РОБОТА?

Рис. 1.1. Для чого потрібна молодіжна робота? [8]

Характеристики молодіжної роботи. Молодіжна робота зазвичай має такі характеристики:

- ціннісно-орієнтована: молодіжна робота намагається слугувати більш високим цілям – інклюзії та соціальній згуртованості;
- орієнтована на потреби молоді: молодіжна робота обслуговує ключові потреби та сподівання молоді, визначені самими молодими людьми;
- добровільна: молодіжна робота не є обов'язковою і спирається на добровільну участь молоді;
- розвивальна: молодіжна робота спрямована на особистісний, соціальний та етичний розвиток молодих людей;
- саморефлексивна та критична: молодіжна робота намагається переконатися, що вона робить усе можливе, щоб відповідати її місії;
- побудована на стосунках: молодіжна робота шукає аутентичного, справжнього спілкування з молодими людьми й робить свій внесок у підтримку життєздатності громад.

Молодіжну роботу в Європі здійснюють численні установи й організації, а також багато різних людей, індивідуально та в командах, форми її

різноманітні. Деякі країни мають давні традиції професійної молодіжної роботи (кваліфіковані кадри, що працюють з молодими людьми за допомогою місцевих і національних програм, фінансованих державою). В інших країнах давно створено структури волонтерської молодіжної роботи (заходи, що проводять громадські організації). Інші країни, знову ж таки, визначили молодіжну роботу як частину діяльності із забезпечення соціального захисту населення, як практику, що є частиною послуг служб зайнятості, соціальної інтеграції та соціальної допомоги. У деяких країнах молодіжна робота відбувається без наявності визнаної професії молодіжного працівника, а люди, задіяні в ній, є лідерами на громадських засадах [43].

Молодіжна робота часто має чітку освітню мету або напрям. Зазвичай освіта або навчання, які відбуваються в молодіжній роботі, є неформальними але й не інформальними. Молодіжна робота і неформальна освіта мають багато спільних рис, однак це не одне й те саме. Основні характерні риси неформальної освіти та навчання наведено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Основні характеристики неформальної освіти та навчання

<i>Критерій</i>	<i>Відмінності</i>
Зміст	<ul style="list-style-type: none"> – навчання відбувається поза межами структур системи формальної освіти й ризниться способом його організації та типом визнання; – навчання є цілеспрямованим і добровільним; – навчання спрямоване передусім на передачу й застосування на практиці цінностей і навичок демократичного життя.
Методологічні характеристики	<ul style="list-style-type: none"> – збалансоване співіснування та взаємодія між когнітивними, емоційними та практичними аспектами навчання; – пов'язує індивідуальне та групове навчання; – солідарні й симетричні відносини викладання/навчання, орієнтовані на партнерство; – підходи, засновані на участі й орієнтації на того, хто навчається; – наближені до реальних проблем життя, експериментальні й орієнтовані на навчання на практиці, з використанням міжкультурного обміну та ситуацій як засобів навчання

<i>Критерій</i>	<i>Відмінності</i>
Цінності	<ul style="list-style-type: none"> – цінності, пов'язані з особистісним розвитком: самостійністю; критичним мисленням; відкритістю й цікавістю, творчістю; – цінності, пов'язані з соціальним розвитком: комунікація; участь і демократичне громадянство; солідарність і соціальна справедливість; відповідальність; перетворювальна сила конфлікту. – етичні цінності: права людини; повага до інших; міжкультурне навчання й діалог; мир/ненасильство; гендерна рівність; діалог між поколіннями.
Упроваджувачі неформальної освіти	<ul style="list-style-type: none"> – використовують методи, що спираються на участь; – використовують різноманітність як позитивний інструмент навчання; – устанавлюють критичні рефлексивні зв'язки між конкретним і абстрактним для того, щоб сприяти процесу навчання, а також постійно покращувати його якість; – мають знання про життя й культури молодих людей у Європі.

Молоді люди є специфічним контингентом населення, якісно відмінним від усіх інших вікових груп. Роль молоді як чинника соціально-демографічного розвитку держави (регіону) обумовлена такими притаманними цій віковій групі особливостями:

- підвищений (порівняно з іншими віковими контингентами) рівень народжуваності – саме на жінок молодіжного віку припадає основна частина народжень;
- висока міграційна мобільність;
- великий попит на освіту – майже всі особи, які навчаються у вищих та професійних навчальних закладах, молодого віку;
- підвищений ступінь мобільності щодо змін місця роботи, перекваліфікації, освоєння нових видів та сфер діяльності.

Молодь є майбутнім держави, її інтелектуальним потенціалом, основою економічного, політичного і суспільного життя. Тому соціальне становище і соціальні проблеми молоді вивчаються і досліджуються у таких аспектах:

- демографічна ситуація в молодіжному середовищі;
- молодь і здоров'я;

- соціальне становище та самопочуття молоді;
- молодь і шлюб, проблеми молодих сімей;
- зайнятість і професійна підготовка молоді;
- молодь і освіта;
- молодь і збройні сили, інші військові формування України;
- фізична культура і спорт;
- система ціннісних орієнтацій, культурні потреби і духовний світ української молоді;
- групи ризику та ризикова поведінка;
- економічна активність молоді та ін.

Соціальна робота з молоддю має давню історію і ґрунтується на основних підходах і напрямках соціалізації особистості, які сформувались на основі теорії соціальної педагогіки [45]. Соціальні перетворення в державі, кризовий стан економіки і зміни у суспільному житті спричинили необхідність появи нових соціальних інститутів, уповноважених реалізувати соціальний захист молодих людей, нових напрямків і підходів у соціальній роботі з молоддю, які відповідають потребам і вимогам суспільства, соціальним запитам юнаків і дівчат.

Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує втілення у життя державної молодіжної політики, є Міністерство молоді та спорту України, яке має діяти спільно з іншими міністерствами та центральними органами влади та їхніми структурними підрозділами по роботі з молоддю, а також взаємодіяти з політичними партіями, іншими громадськими об'єднаннями у сфері вирішення молодіжних проблем.

Стратегічні цілі реалізації державної молодіжної політики визначені Постановою КМУ «Про затвердження типових положень про молодіжні консультативно-дорадчі органи» [34], Законами України «Про основні засади молодіжної політики» [38], «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [39], «Про молодіжні та дитячі громадські організації» [35] та іншими нормативно-законодавчими актами.

Соціальна робота з молоддю здійснюється відповідно до основних напрямів державної політики. Найважливішими з них є:

- визначення правових засад соціальної роботи з дітьми та молоддю;
- розроблення та реалізація державних, галузевих, регіональних програм соціального становлення і соціальної підтримки дітей та молоді;
- створення сприятливих умов для гармонійного розвитку дітей та молоді, задоволення потреб у добровільному виборі виду діяльності, не забороненому законодавством, активної участі в творчій, культурологічній, спортивній і оздоровчій діяльності;
- консультування і надання соціальних послуг, соціально–медичної, психолого–педагогічної, правової, інформаційної та інших видів соціальної допомоги;
- здійснення соціального менеджменту щодо організації діяльності органів виконавчої влади, громадських організацій, спрямованої на подолання соціальних проблем;
- здійснення соціально-профілактичної роботи щодо запобігання наслідкам негативних явищ та подолання таких наслідків;
- розроблення та здійснення комплексу реабілітаційних заходів щодо відновлення соціальних функцій, психологічного та фізичного стану дітей та молоді, які зазнали жорстокості, насильства, потрапили в екстремальні ситуації;
- сприяння дитячим і молодіжним організаціям, іншим об'єднанням громадян, фізичним особам у реалізації ними власних соціально значущих ініціатив і проектів;
- забезпечення дотримання соціальних стандартів і нормативів умов життєдіяльності, морального, психологічного та фізичного стану дітей та молоді;
- здійснення кадрового, науково-методичного, фінансового, матеріально-технічного, інформаційного та інших видів забезпечення соціальної роботи;

- сприяння розвитку та підтримка волонтерського руху; встановлення та зміцнення зв'язків із соціальними службами для молоді за кордоном, інтеграція в міжнародну систему соціальної роботи з молоддю;

- здійснення комплексу медико-соціальних та реабілітаційних заходів щодо адаптації в суспільстві дітей з вадами фізичного та розумового розвитку.

Механізмом формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні є:

- законодавча база;
- щорічні слухання у Верховній Раді України про становище молоді та доповідь з цього питання Верховній Раді України, Президентові України, структурні підрозділи, що займаються проблемами молоді, в органах державної влади та управління всіх рівнів;

- соціальні служби для молоді;
- громадські молодіжні об'єднання;
- цільові комплексні програми;
- цільові кошти на фінансування молодіжної соціальної політики, залучені матеріальні та фінансові ресурси підприємств, організацій і установ, об'єднань громадян, зацікавлених у роботі з молоддю, діяльність спеціальних молодіжних фондів, які виступають суб'єктами соціальної роботи з молоддю.

Завданнями суб'єктів соціальної роботи з дітьми та молоддю є:

- надання різноманітних соціальних послуг, соціально-медичної, психолого-педагогічної, правової, інформаційної, матеріальної та інших видів соціальної допомоги, консультування дітей та молоді;

- розроблення та здійснення системи заходів зі створення умов, достатніх для життєдіяльності різних категорій дітей та молоді;

- здійснення соціально-профілактичної роботи серед дітей та молоді, вжиття системи заходів щодо запобігання негативним явищам та їх подолання; розроблення та здійснення реабілітаційних заходів щодо відновлення соціальних функцій, морального, психічного та фізичного стану дітей та молоді, пристосування їх до безпечних соціальних та інших умов

життєдіяльності, а також надання допомоги дітям, молоді, які зазнали жорстокості та насильства, потрапили в екстремальні ситуації;

- здійснення міжнародного співробітництва, вивчення і поширення передового міжнародного досвіду з питань соціальної роботи з дітьми та молоддю;

- сприяння молодіжним організаціям і окремим громадянам у їх культурному і фізичному розвитку, участі в трудовій та суспільно корисній діяльності;

- здійснення інших повноважень у сфері соціальної роботи з дітьми та молоддю.

Суб'єкти соціальної роботи з дітьми та молоддю мають право:

- вносити до органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування пропозиції щодо соціальної роботи з дітьми і молоддю, брати участь в їх реалізації;

- укладати договори з підприємствами, установами та організаціями, у тому числі зарубіжними, на виконання ними робіт, що сприяють підвищенню ефективності соціальної роботи;

- створювати агентства, спеціалізовані служби, інші установи соціального спрямування, займатися благодійництвом відповідно до законодавства України;

- одержувати від підприємств, установ та організацій усіх форм власності інформацію з питань соціальної роботи з дітьми та молоддю;

- проводити на підприємствах, в установах та організаціях соціологічні дослідження з проблем молоді;

- представляти інтереси окремих молодих людей (молодих сімей) в їх відносинах з підприємствами, установами, організаціями;

- надавати у встановленому порядку підприємствам, установам та організаціям за договорами платні послуги з інформаційно-методичного забезпечення їх діяльності щодо соціального обслуговування дітей та молоді з

зарахуванням одержаних коштів на рахунки відповідних центрів соціальних служб для молоді.

Перелік платних послуг, порядок їх надання і витрачання одержаних коштів встановлюються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань молодіжної політики. Прибутки від надання платних послуг спрямовуються виключно на соціальне обслуговування і допомогу дітям та молоді.

Об'єктами соціальної роботи з молоддю є наступні:

- працююча молодь; безробітна молодь;
- молодь, яка навчається;
- молоді сім'ї (у тому числі неблагополучні сім'ї та сім'ї групи ризику);
- діти і молодь, які мають відхилення в здоров'ї (молоді інваліди, наркозалежна молодь, алкогольнозалежна молодь, хворі на СНІД та ін.);
- молодь, яка має відхилення у поведінці;
- молодіжні організації та об'єднання;
- обдарована і талановита молодь;
- молодь із числа сиріт;
- біженці і переселенці та інші категорії молоді.

Головною метою соціальної роботи з дітьми та молоддю є створення умов позитивно орієнтованої соціалізації особистості, що сприяє соціальній адаптації та самореалізації молодого покоління в інтересах особистості й суспільства. Соціальна робота передбачає взаємодію двох пріоритетних аспектів діяльності держави: соціальна опіка, надання різних видів допомоги різним категоріям молоді і діяльність соціальних інституцій, спрямована на розкриття творчого потенціалу молоді.

Соціальна робота з дітьми та молоддю – діяльність уповноважених органів, підприємств, організацій та установ незалежно від їх підпорядкування і форми власності та окремих громадян, яка спрямована на створення соціальних умов життєдіяльності, гармонійного та різнобічного розвитку дітей та молоді,

захист їх конституційних прав, свобод і законних інтересів, задоволення культурних та духовних потреб.

Соціальна робота з молоддю підпорядкована основним теоретичним і практичним підходам. Однак своєрідність молоді як особливої демографічної групи населення зумовлює специфічні підходи соціальної роботи, які базуються на таких напрямках і технологіях, як соціальна профілактика, соціальне обслуговування, соціальна реабілітація і соціальна допомога.

Слід зазначити, що традиції професійної молодіжної роботи в Україні складають багатогранний комплекс, який формується із врахуванням історії, соціокультурного контексту та сучасних викликів. Ці традиції визначають основні принципи роботи з молоддю та формують фахівців, які присвячують свою діяльність розвитку та підтримці молоді.

Традиції професійної молодіжної роботи в Україні базуються на гуманістичних цінностях, де основний акцент робиться на повазі до особистості молодої людини. Фахівці прагнуть розуміти індивідуальні потреби, цілі та можливості кожного молодого людини, створюючи для них умови для розвитку та самовираження [46].

Важливим елементом традицій є наголос на освіті та саморозвитку. Фахівці вважають, що надання доступу до якісної освіти та розвивальних можливостей є ключовим фактором для підготовки молоді до самостійного життя та активної участі у суспільстві.

Традиції передбачають активну участь молоді в процесі прийняття рішень та розвитку ініціатив. Заохочується створення платформ для громадянської участі, молодіжних рад та інших механізмів, що дозволяють молоді брати активну участь у формуванні молодіжної політики та програм.

Традиції професійної молодіжної роботи в Україні включають менторські відносини та систему підтримки. Фахівці вірять в важливість наявності наставників, які допомагають молоді в розкритті власного потенціалу, надають консультації та підтримку у вирішенні особистих та професійних завдань.

Традиції в сфері молодіжної роботи в Україні також враховують збереження та підтримку національної культури та ідентичності. Фахівці сприяють розвитку національного самосприйняття, а також підтримці молоді в їхньому розвитку та виявленні національної свідомості. Враховуючи ці традиції, професійна молодіжна робота в Україні визначається як сфера, що сприяє всебічному розвитку молоді, формує активних громадян та сприяє становленню сильного громадянського суспільства.

1.2. Нормативно-правове забезпечення реалізації і розвитку молодіжних ініціатив: принципи, види, форми

Успішна самореалізація та розвиток молоді в Україні залежать від узгодженості дій багатьох заінтересованих сторін: органів державної влади та органів місцевого самоврядування, громадянського суспільства, бізнесу, родини тощо. Зважена, відповідальна та доказова молодіжна політика є наріжним каменем формування майбутнього України. Водночас така політика не повинна бути директивною та обмежувати право вибору, вона має спонукати молодь виявляти ініціативу, самостійно визначати власні цілі та цінності, а також брати участь у визначенні пріоритетів і шляхів розвитку держави.

Молодь є важливим суб'єктом державної політики. Активно реалізується молодіжна політика на регіональному та місцевому рівнях, проводиться робота із молоддю в територіальних громадах, розширюється участь молоді у процесах ухвалення рішень, утворені молодіжні центри різного рівня (у тому числі державна установа «Всеукраїнський молодіжний центр» [10]), молодіжні консультативно–дорадчі органи, започатковано національний конкурс «Молодіжна столиця України» [14], численні програми, конкурси і проекти для самореалізації та сталого розвитку молоді, виконується програма «Молодіжний працівник» [22], здійснюється фінансова підтримка проектів молодіжних та дитячих громадських організацій, розвивається міжнародне молодіжне співробітництво та співпраця з міжнародними організаціями (зокрема, обміни

молоддю між Україною і Республікою Польща, Україною і Литовською Республікою).

Разом з тим у попередні роки недостатньо уваги було приділено проблематиці щодо переходу від дитинства до дорослішання та самостійності, визнання і бачення молоді як суб'єкта політики, розвитку цифрових інструментів молодіжної політики та роботи з молоддю, а також урахуванню кращого світового та європейського досвіду з вирішення цих питань.

Нагальною є потреба у зміцненні партнерства між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства, що працюють з дітьми та молоддю, поширенні інструментів участі молоді у прийнятті рішень, зокрема через розвиток молодіжних консультативно-дорадчих органів, органів учнівського та студентського самоврядування. Також необхідним є підвищення рівня компетентностей як молоді, так і фахівців, які працюють з дітьми та молоддю, у тому числі молодіжних працівників, представників молодіжних центрів. Важливо розвивати мережу молодіжних центрів, оскільки найефективніша робота проводиться саме через установи, що працюють з молоддю.

Національна молодіжна стратегія до 2030 року [36] (далі – Стратегія) передбачає запровадження нових підходів для розвитку молоді в Україні, враховує важливі аспекти, передбачені Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року, молодіжними стратегіями та документами, що регламентують засади розвитку молодіжної політики ООН, Ради Європи та Європейського Союзу, а також демографічні, безпекові та економічні виклики.

Дії та зусилля держави, всіх верств суспільства, політичних і громадських організацій, підприємств, установ, організацій у справі підтримки становлення та розвитку молоді мають бути консолідовані для того, щоб дивитися на життя молоді цілісно з урахуванням її бачення світу.

Виходячи із вищесказаного, можна виділити принципи нормативно-правового забезпечення реалізації та розвитку молодіжних ініціатив [49]. Зокрема серед них виділяють принцип гуманізму та гідності, принцип

рівноправ'я та рівності, принцип інклюзивності, принцип прозорість та відкритість, принцип активної участі, принцип сприяння інноваціям та технологічному розвитку, принцип гнучкості та адаптивності.

Принцип гуманізму та гідності. Закони та нормативні акти повинні враховувати гуманістичні цінності, забезпечуючи повагу до гідності кожної особи. Це включає захист прав та свобод молоді, уникання дискримінації та створення умов для повного розвитку особистості.

Принцип рівноправ'я та рівності. Забезпечення рівних можливостей та урахування різних потреб різних груп молоді. Нормативи повинні сприяти врахуванню соціальних, етнічних, гендерних та інших різниць, забезпечуючи рівноправ'я для всіх молодих громадян.

Принцип активної участі. Закони повинні стимулювати активну участь молоді в прийнятті рішень та реалізації ініціатив. Це включає створення механізмів для громадської участі, консультацій та взаємодії між молодіжними організаціями та владою.

Прозорість та відкритість. Забезпечення доступу до інформації та процесів для молоді. Прозорість у прийнятті рішень, витраті ресурсів та публічних обговорень сприяє довірі між молоддю та владою.

Принцип інклюзивності. Визнання та врахування різноманітності молоді та створення умов для участі всіх груп, включаючи осіб з обмеженими можливостями, молодь з різних соціальних та етнічних груп.

Сприяння інноваціям та технологічному розвитку. Закони повинні стимулювати впровадження інновацій та новітніх технологій у розвиток молодіжних ініціатив. Це включає підтримку цифрових платформ, які сприяють інформаційній взаємодії та комунікації.

Гнучкість та адаптивність. Законодавство повинно бути гнучким та адаптивним до змін у суспільстві та потреб молоді. Це передбачає періодичний огляд та оновлення правових актів для врахування нових викликів та можливостей.

Ці принципи визначають фундаментальні цінності, на яких ґрунтується нормативно-правове забезпечення для розвитку молодіжних ініціатив, сприяючи створенню справедливого, відкритого та підтримуючого середовища для молоді.

РОЗДІЛ 2

МОДЕЛІ ТА МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

2.1. Моделі взаємодії молодіжних громадських організацій і органів публічної влади

Кожна сучасна демократична держава зацікавлена у напрацюванні ефективних шляхів та механізмів залучення своїх громадян до прийняття рішень та участі у процесах державотворення [15]. Традиційно для української молоді вважаються характерними загальна аполітичність, пасивність у політичній діяльності, недостатній рівень ініціативності та громадянської освіти, низька поінформованість щодо способів взаємодії із органами влади. З огляду на це особливої актуальності набуває вироблення та удосконалення ефективних механізмів, які уможливають участь молоді у процесі прийняття управлінських рішень.

Розглядаючи проблему взаємодії молоді з органами державної влади та місцевого самоврядування, варто зазначити, що об'єкт дослідження зазначеної проблематики є невичерпним. Адже молодь – динамічна категорія населення і досить вразлива. Вона може швидко переходити із стану активності у стан пасивності у зв'язку із розчаруванням у владі; і навпаки – із латентної фази під дією різних соціально-політичних факторів може стати головним рушієм до змін.

Неодмінною умовою для формування демократичного суспільства та остаточного становлення інститутів громадянського суспільства є формування у політичній свідомості молоді демократичних цінностей, переконань щодо необхідності існування потужного громадянського суспільства, виховання політичної активності й ініціативності у системі державних суспільних відносин.

Існують значні ресурси для підвищення активності та ефективності участі молоді безпосередньо у державному управлінні та взаємодії з органами державної влади. Але цей процес має включати всіх суб'єктів: молодь – органи місцевого самоврядування, молодь – органи державного управління. Недостатньо лише бажання молоді за абсолютної байдужості і закритості органів публічної влади. І навпаки – органи публічної влади мають стимулювати та мотивувати молодь до участі у прийнятті політичних рішень.

На цьому етапі розвитку для українського суспільства винятково важливим стратегічним завданням є виховання поваги до європейських цінностей та запровадження європейських стандартів життя в нашій країні. Реалізація цього надважливого завдання неможлива без активної участі молодого покоління, яке володіє унікальним інтелектуальним та інноваційним потенціалом для розвитку нашого суспільства. Так, у Національній молодіжній стратегії до 2030 року, затвердженій Указом Президента від 12 березня 2021 року [36], окремим важливим напрямом визначено залучення молоді до участі у суспільному житті з метою підвищення її самостійності, конкурентоспроможності, а також формування у молоді громадянських компетенцій.

Починаючи вести мову безпосередньо про особливості взаємодії молоді з інститутами громадянського суспільства, а також органами державної влади та місцевого самоврядування, варто дати коротку характеристику проблемним аспектам та ризикам, які існують нині в цій сфері:

- незначний ступінь впливовості громадських інституцій на процедуру підготовки та прийняття конкретних рішень. Це пов'язано з відсутністю прозорих механізмів регулювання цього процесу;

- переважна пасивність та аполітичність молодого покоління. Часто низька ініціативність та т. зв. «вивчена безпорадність» прищеплюється молоді у процесі виховання батьками, у яких у свою чергу сформувалися подібні стратегії поведінки в межах радянського типу політичної культури;

– недостатня інформованість молоді про різні можливості та механізми участі у політичному житті, використання засобів громадського контролю та взаємодії з органами влади.

Для того, щоб розв'язати ці проблеми, необхідно проводити комплексну роз'яснювальну роботу, у процесі якої треба продемонструвати, що активізація участі у громадському житті та державному управлінні відкриває нові можливості для підвищення якості власного життя, покращення рівня добробуту і є, таким чином, взаємовигідним варіантом для співіснування молодих громадян та органів влади. Очевидно, що молодь зможе найбільш повно реалізувати свої інтереси та задовольняти потреби завдяки активізації власної участі у політичних та державних процесах, а через інтенсифікацію взаємодії з молодими представниками громадянського суспільства органи влади зможуть застосувати новаторські підходи та підвищити власну легітимність.

Для активного залучення молоді до процесів державного будівництва та розбудови громадянського суспільства варто залучати різного роду заохочення, мотиваційні заходи та стимулювання суспільної й громадської активності молодого покоління. Як такого роду заходи можуть бути запропоновані конкурси проектів, реалізація яких фінансуватимуться з державного бюджету, премії Президента, уряду, парламенту або органів місцевого самоврядування, які присуджуються молодим людям за особливі досягнення, активність та ініціативність, а також гранти органів влади для обдарованої молоді.

Говорячи про взаємодію молоді з органами державної влади та місцевого самоврядування, можна виділити два ключові поняття – участь (Participation) та залучення (Engagement). Участь молоді означає володіння правами, засобами, інструментами і можливостями щодо впливу на ухвалення рішень, а також участь у різноманітних заходах та процесах для розвитку суспільства. Тобто наголос робиться на можливості мати вплив та нести відповідальність за дії та рішення, які впливають на життя молодих людей [28].

Тоді як залучення молоді насамперед має на увазі включення молодих людей до життя громади, області, регіону, держави або міжнародної спільноти завдяки діалогу, партнерству, можливості ухвалювати рішення та іншим механізмам взаємодії [1]. При цьому залучення, на відміну від участі, не завжди дає можливість безпосередньо впливати на процес ухвалення рішень та вибору пріоритетів.

У західній науці було декілька спроб розроблення різноманітних моделей участі, в тому числі безпосередньо для молодих людей:

1 модель Шеррі Арнштейн – є однією з перших спроб та розроблена у 1969 році [2], включає вісім рівнів участі – від маніпуляції та терапії, які не можна вважати повноцінною участю, до партнерства, делегованої влади і громадянського контролю, що містять реальні можливості впливу для громадян.

2 модель Роджера Харда – дещо видозмінена попередня модель, виділив власні 8 сходинок рівнів участі дітей та молоді в ухваленні рішень. Перші три сходинки (маніпулювання, декорування та імітація) не надають реального впливу на ухвалення якихось рішень; наступні дві (інформування та консультування) – забезпечують необхідний рівень обізнаності стосовно можливостей впливу; останні три сходинки покликані показати всі можливості участі від залучення до чужих ініціатив до абсолютного самостійної ініціативи молоді та спільного ухвалення рішень як партнерів [3].

Нині одним із найбільш популярних інструментів для оцінювання впливу громадян на ухвалення рішень є так званий Спектр громадської участі, складений Міжнародною асоціацією громадської участі. Згідно з ним виділяються 5 рівнів зростання громадського впливу по мірі його інтенсифікації: інформування, консультування, залучення, співпраця і, нарешті, уповноваження або делегування [5].

Отже, враховуючи міжнародний досвід, вважаю, що взаємодія молоді з органами публічної влади має ґрунтуватися на «моделі участі», яка передбачає

чотири рівні участі та описана у «Кодексі кращих практик участі громадськості Ради Європи» [13]:

1) інформування, спрямоване на надання інформації та підвищення рівня обізнаності;

2) консультування, покликане надавати можливості отримання консультацій від суб'єктів різних рівнів;

3) діалог, який передбачає більш повну та глибоку комунікацію між суб'єктами через обговорення, збори, слухання тощо;

4) партнерство, спрямоване на надання можливості делегувати конкретні завдання та відповідальність окремим суб'єктам та співпрацювати на правах партнерів.

Варто зауважити, що досягнення кожного наступного рівня можливе тільки за умови достатнього представлення попереднього. Кожен з цих рівнів може реалізовуватися завдяки застосуванню різних інструментів та використанню різних каналів. Зокрема, надання інформації може відбуватися як через офіційні канали, так і за допомогою використання соціальних мереж, розсилок на електронну пошту, онлайн-анонсування інформаційних кампаній у ЗМІ тощо.

Рівень консультування може передбачати електронні та офлайн-консультації з представниками молоді на місцевому рівні, консультування під час різноманітних форумів, конференцій, круглих столів, які відбуваються на регіональному рівні, а також петиції на загальнонаціональному рівні та соціологічні дослідження думки молоді через опитування, фокус-групи тощо.

Рівень діалогу може реалізовуватися через відкриті слухання, громадські обговорення, дебати, публічні дискусії; створення молодіжних груп, комітетів та об'єднань, роботу багатосторонніх консультативних органів; проведення тренінгів, семінарів та дискусійних форумів, а також використання інструменту публічних онлайн-запитів і письмових пропозицій та рекомендацій.

І, нарешті, рівень партнерства впроваджується через розроблення проектів рішень під час взаємодії з представниками молоді, участь

представників молоді у різноманітних органах та комісіях, розроблення молодіжних стратегій та планів дій, ініціювання молоддю проектів та підтримки з боку органів влади їх реалізації.

Відповідно до вищезазначеної «моделі участі», варто визначити основні механізми та інструменти залучення молоді до процесу ухвалення рішень (Таблиця 2.1) : від простого інформування до активної партнерської діяльності.

Слід окремо наголосити, що молодь є таким сегментом суспільства, який досить охоче сприймає нові пропозиції та інновації, володіє необхідними новими інструментами комунікації і може сама пропонувати інноваційні підходи до вирішення політичних питань.

Таблиця 2.1

Механізми та інструменти залучення молоді до процесу ухвалення рішень

Механізми	Інструменти
Інформаційний рівень	
Отримання неформальної освіти	створення молодіжних таборів, неформальних молодіжних організацій просвітницького напрямку
Розміщення інформаційного контенту для молоді на інтернет-ресурсах	створення інформаційного мобільного застосунку для молоді щодо роботи органів публічної влади, різних форумів, флешмобів у соціальних мережах
Консультавання	
Участь у роботі консультативно-дорадчих органів	молодіжні ради, колегії, комітети з питань виховання молодого покоління, парламенти тощо
Діалог	
Діяльність молодіжних центрів	ініціювання, створення та розвиток молодіжних громадських організацій, волонтерських організацій, комітетів, багатосторонніх консультативних органів; проведення тренінгів, семінарів та дискусійних форумів
Партнерство	
Залучення до політичної участі	членство у політичних партіях, реалізація права обирати та бути обраним до органів публічної влади
Стажування молоді в органах публічної влади	програми залучення молоді «Молодіжний працівник», «Дні відкритих дверей»,
Залучення молоді до міжнародних проектів	мотивування молоді до участі у міжнародних програмах, зокрема в європейських програмах та проектах
Участь молоді у формуванні молодіжної політики	надання можливостей для участі молодих фахівців у різного роду реформаторських командах та проектах; участь у формуванні окремих напрямів молодіжних програм та порядку денного молодіжних заходів; використання засобів матеріального стимулювання та морального заохочення для активних молодих людей тощо.

Ураховуючи особливості молоді як соціально-демографічної групи варто пам'ятати, що одними з найбільш важливих завдань у системній роботі з молодими людьми є такі:

- забезпечення повноцінного та своєчасного інформування молоді про різні можливості співпраці та взаємодії;
- сприяння створенню умов для залучення молодих людей до активної участі в житті села, міста, громади або країни загалом;
- стимулювання і заохочення молоді до участі в процесі розроблення та ухвалення рішень завдяки всебічній підтримці молодіжних ініціатив, створенню громадських організацій молоді, розвитку молодіжної інфраструктури та отриманню молодими людьми необхідних компетентностей у системах формальної та неформальної освіти; моральне та матеріальне стимулювання інновацій та громадської активності молодого покоління.

Заохочення та ініціювання активності молодих людей може відбуватися в різних сферах життєдіяльності: громадській та політичній – через включення в процеси громадського контролю за діями органів влади, участь у політичному житті й навіть у протестних акціях; економічній сфері – завдяки сприянню зайнятості та офіційному працевлаштуванню молодих людей, інструментам підтримки молодих сімей на початку трудової кар'єри, програми професійних міжнародних стажувань та обмінів; соціальній та культурній сферах – через підтримку різних способів самовираження молоді та забезпечення базового соціального добробуту молодих сімей.

Резюмуючи, можна сказати, що одним із найважливіших інструментів стимулювання та активізації участі молоді у державотворчих процесах та діяльності інститутів громадянського суспільства є державна молодіжна політика, в межах якої можуть діяти державні, регіональні та місцеві програми молодіжного спрямування та реалізовуватися заходи, які залучатимуть молодь до прийняття управлінських рішень в різних галузях.

2.2. Механізми участі і залучення молоді до реалізації суспільно значущих проектів

Важливо, щоб молодій людині було цікаво бачити себе в майбутньому громади, вдосконалювати та реалізовувати себе. Вплив молоді на процеси децентралізації є одним з ключових питань молодіжної політики України. В Україні сьогодні існують власні практики включення молодих людей до процесу ухвалення рішень та розбудови громади. У кожному випадку є своя мотивація, певні методи залучення фінансових ресурсів для реалізації ідей та проектів, а також реалістичні і перевірені інструменти для активізації і підсилення участі молоді у розвитку громад.

Програма USAID DOBRE пропонує власну 4-рівневу систему залучення молоді:

1. Почути молодь.
2. Розвинути молодь.
3. Підсилити молодь.
4. Підтримувати молодь [44].

1. Рівень «Почути молодь»

Практика «Почути молодь» – дослідження, слухання, зустрічі, звітування, кава з головою, молодіжні дні у радах, неформальне спілкування.

У даному рівні необхідно почути молодь, організовуючи прозорі консультації між різними суб'єктами (від органів влади до неурядових організацій (далі – НУО), від дослідницьких до практичних та власне молоддю) на різних рівнях (від місцевого до національного) щодо формування пріоритетів національної молодіжної політики. Необхідно надати регіональним і місцевим органам влади можливість самостійно визначати їхні власні пріоритети політики щодо молоді, а не тільки виконувати національні пріоритети.

Прикладами таких консультацій можуть бути: дослідження, слухання, зустрічі, звітування, кава з головою, молодіжні дні у радах, неформальне спілкування.

2. Рівень «Розвивати молодь»

Коли ідентифіковані та зрозумілі базові потреби молоді, саме час переходити до проектів, які можуть вмотивувати молодь до гуртування, активних дій та більшого залучення до розвитку власної громади. Хорошим прикладом, як залучити молодь є розробка та підтримка програм внутрішнього волонтерства з залученням до процесу соціальних працівників та педагогів, навколо яких такі волонтерські групи й можуть розвиватись.

Програми волонтерства покликані впроваджувати відповідні заходи, що сприятимуть акцентуванню уваги на важливості розвитку та розбудови власної громади, власними силами, й вироблення почуття відповідальності й дбайливості молодих людей до місця де вони проживають.

3. Рівень «Підсилити молодь»

Ресурси для молоді є важливим інструментом у залученні молоді до місцевого урядування з метою ефективною реалізації молодіжної політики. Оскільки законодавчі ініціативи не забезпечують фінансування запланованих програм, необхідно провести детальний фінансовий аналіз та надати фінансові ресурси для реалізації політики.

Кожна громада має взяти на себе зобов'язання щодо підвищення потенціалу, незалежності, розширення можливостей та фінансового забезпечення життя молодих людей організацій на місцевому рівні для того, щоб розвивати рівень життя населення та будувати перспективну громаду.

Важливим елементом підсилення молоді є й фінансування для молодіжних НУО: не лише на ті види діяльності, що відповідають державним пріоритетам, а також на молодіжні проекти в інших сферах, приміром, міжкультурний діалог, та на покриття адміністративних видатків та внутрішні заходи із підвищення спроможності.

З цією метою, важливим інструментом на цьому етапі розвитку та підтримки молоді є запровадження бюджетів участі, молодіжних програм, програм підтримки молодіжних ініціатив.

4. Рівень «Підтримувати участь молоді»

Пройшовши попередні три рівні, керівництво ОТГ може сміливо переходити і до більш сталих механізмів підтримки та залученні молоді. Це насамперед проходить завдяки працевлаштуванню, кредитуванню та створенню довготривалих механізмів для молоді.

Слід починати з створення якісної моделі стажування для забезпечення того, щоб студенти отримували цінні практичні навички. Також є потреба проводити моніторинг переходу від стажування до працевлаштування та оцінювати, наскільки стажування є доступним людям з життєвими проблемами. Це зумовлює потребу у розвитку неформальної освіти з метою працевлаштування. Необхідно визнати, що для працевлаштування потрібні не лише знання та кваліфікація в межах спеціальності, а й більш загальні навички, у тому числі комп'ютерні навички, особисті навички та мотивація.

Неформальна освіта показала себе одним із найкращих шляхів підвищити можливість працевлаштування молоді (учасницькі підходи, отримання досвіду реалізації проектів, активне членство в НУО, волонтерство).

Потрібно проводити заходи та кампанії із популяризації цінностей неформальної освіти для можливості працевлаштування. Вони мають бути спрямованими на роботодавців та пояснювати їм переваги, які молоді люди отримують від неформального навчання.

Якщо в ОТГ є професійно-технічні навчальні заклади, потрібно реалістично оцінювати якість освіти та створити інструменти для такої оцінки. Одним з таких критеріїв може бути те, наскільки навчальний заклад визначає потреби ринку праці та наскільки високим є рівень працевлаштування його випускників [6].

Хоча система професійно-технічної освіти створена на основі тісного зв'язку між навчальним закладом та роботодавцем, потрібно проаналізувати,

наскільки ця система є гнучкою, чи може вона врахувати потреби тих, хто змінив свої плани щодо роботи, або тих, хто робить перерви у навчанні через вагітність або службу у збройних силах тощо.

Що стосується молодіжного підприємництва в Україні, то серед молоді ступінь його розвитку складає лише 5%, а тільки 6% молодих людей мають намір стати підприємцями у майбутньому. Крім того, 41% мають бажання стати підприємцями, але зазначають на своєму шляху такі перешкоди, як відсутність стартової підтримки (первинної фінансової допомоги) або складності соціально-економічного характеру та високі ставки податків. Це означає, що за належної політичної підтримки потенціал для молодіжної підприємницької діяльності може бути доволі значним. Приклади такої діяльності показують, що за належного навчання, наставництва, консультування та підтримки можна досягти стійкості нових підприємств серед молоді.

Так молодь як із села, так і з міста, крім навчання з економіки та правових аспектів започаткування власної справи, отримали одноразову суму як стартовий капітал для бізнесу (від 4000 гривень до 25 000 грн). Близько 400 нових молодіжних підприємств отримали прибуток, а свою діяльність припинили лише 16%. Успішними були молодіжні підприємства у сфері бізнесу, включали торгівлю/надання послуг (невеликі магазини, торгівлю на ринках, перукарні, послуги для переїзду, транспорт) та сільське господарство.

Необхідно формувати підприємницький підхід у молоді через систему освіти, роботи служб зайнятості та у навчальних заходах (формальних і неформальних) взагалі. Сприяння нестандартному мисленню в рамках вільної моделі розвитку може зробити підприємницький підхід більш поширеним.

Потрібно проводити оцінку чинної програми сприяння підприємництву тільки на щорічній основі, а також у більш довгостроковій перспективі. Це допоможе оцінити, скільки компаній залишаються на ринку протягом 2, 3 чи 5 років, та визначити причини невдачі інших. На основі цієї інформації можна розробити заходи з попередження.

Потрібно надавати поради і підтримку молодим підприємцям, особливо у двох найважливіших моментах – безпосередньо перед відкриттям бізнесу й одразу після перших досягнень. Це дозволить забезпечити відповідальність та стійкість. Необхідно створювати такі програми, як служба підтримки/консультацій або програма менторства (в рамках якої більш досвідчена компанія у певній галузі надає поради і підтримку). Програми, спрямовані на розвиток молодіжного підприємництва, мають виконуватися й у сільській місцевості.

Необхідно підтримувати діяльність молодіжних організацій, спрямовану на розвиток підприємництва, особливо якщо вона передбачає неформальні методи навчання. Отже, результати ефективної молодіжної політики на місцях свідчать про взаємопов'язаний процес розбудови держави та підсилення її міцності. У схематичному вигляді можна представити в такий спосіб, як:

Збільшення робочих місць → Економічне зростання та ріст ВВП →
Збільшення кількості науково-технічних розробок → Зростання добробуту
регіону → Зростання добробуту країни в цілому.

2.3. Інституційні механізми взаємодії і впливу молодіжних громадських організацій, об'єднань на процеси розроблення та прийняття управлінських рішень

Молодь завжди вносить свіже та інноваційне бачення у справи. Молодіжні громадські організації можуть бути важливим інструментом для вираження думок та впливу на управлінські рішення. Їхня участь у процесі розроблення політик може забезпечити представництво та врахування потреб молоді [17]. Щоб досягти ефективної взаємодії, важливо розвивати механізми співпраці між молодіжними організаціями та урядовими структурами. Залучення молоді до обговорень, консультацій та робочих груп може сприяти розумінню їхніх потреб та перспектив.

Також молодіжні групи можуть впливати через адвокати та громадський тиск, привертаючи увагу до конкретних питань та закликаючи до змін. Збільшення прозорості та доступу до інформації про управлінські рішення може підтримати їхню роль у впливі на прийняття рішень.

Молодіжні громадські організації відіграють ключову роль у включенні молоді у процеси управління та прийняття рішень. Вони є неформальними платформами для вираження думок, обговорень та розробки стратегій, що стосуються молодіжних питань. Ці організації можуть виникнути на різних рівнях: від локальних груп до національних та міжнародних об'єднань.

Інституційні механізми взаємодії молодіжних громадських організацій та урядових структур можуть бути засновані на різних принципах, таких як партнерство, консультації та участь. Наприклад, урядові органи можуть створити спеціальні молодіжні платформи чи робочі групи для обговорення важливих питань.

Науковці та дослідники акцентують на важливості активної участі молоді у прийнятті управлінських рішень, оскільки це сприяє визначенню реальних потреб та амбіцій молоді. Взаємодія з молодіжними громадськими організаціями може поліпшити репрезентацію молоді у політичних процесах.

Застосування адвокати та громадського тиску важливо для забезпечення впливу молоді на процеси прийняття рішень. Інформаційна прозорість та доступ до даних про управлінські рішення стають основою для ефективного взаємодії та адекватного відгуку.

Узагальнюючи, збалансована система взаємодії та впливу молодіжних громадських організацій на управлінські процеси базується на принципах участі, прозорості та партнерства між різними стейкхолдерами.

Інституційні механізми взаємодії та впливу молодіжних громадських організацій на управлінські рішення можна розглядати з різних поглядів [33].

1. Участь та консультації:

Здійснення активної участі молоді у процесі прийняття рішень передбачає проведення консультацій, громадських слухань та обговорень. Ці механізми забезпечують обмін ідеями та врахування різних точок зору.

2. Формування робочих груп:

Створення спеціальних робочих груп, включаючи представників молодіжних організацій, які можуть спільно працювати над конкретними питаннями. Це сприяє виробленню конструктивних рішень, що враховують потреби та інтереси молоді.

3. Партнерство та співпраця:

Встановлення партнерських зв'язків між урядовими структурами, молодіжними організаціями та іншими стейкхолдерами. Це сприяє обміну ресурсами, ідеями та експертизою для досягнення спільних цілей.

4. Адвокасі та громадський тиск:

Молодіжні групи можуть використовувати стратегії адвокасі та громадського тиску для привертання уваги до конкретних питань та забезпечення врахування їхніх інтересів при ухваленні рішень.

5. Інформаційна прозорість:

Забезпечення доступу до інформації про управлінські процеси та рішення сприяє формуванню об'єктивної картини та дозволяє молоді бути освіченою та обґрунтованою в своїх вимогах. Цей підхід сприяє створенню системи, де молодь відчуває свою важливу роль у процесах управління та може активно сприяти формулюванню та впровадженню політик, які враховують їхні потреби та перспективи.

РОЗДІЛ 3

РЕАЛІЗАЦІЯ СТАНДАРТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ І РОБОТИ ІЗ МОЛОДДЮ В УКРАЇНІ ВІДПОВІДНО ДО РЕКОМЕНДАЦІЙ РАДИ ЄВРОПИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1. Стандарти європейської молодіжної політики. Міжнародні та зарубіжні практики молодіжних обмінів. Неформальна освіта

Аналіз особливостей впровадження молодіжної політики в європейських країнах доцільно базувати, в першу чергу, на інформації, яка міститься у звітах міжнародних груп експертів з питань молодіжної політики [27]. Експертні групи здійснюють свою діяльність у даному напрямку починаючи з 1997 р., коли Фінляндія за власною ініціативою першою включилася у даний процес. Група експертів від Ради Європи, як правило складається з трьох представників науково-дослідницького середовища, одного урядового експерта та одного представника від НДО.

Напрямки, за якими ведеться аналіз впровадження молодіжної політики в країнах Європи, в тому числі й з боку міжнародних експертів, мають певні відмінності, але водночас ключові пріоритети в її імплементації й аналізі можна визначити таким чином:

- освіта (формальна і неформальна);
- зайнятість і безробіття, сприяння розвитку молодіжного підприємництва;
- дозвілля, молодіжні асоціації, участь у житті суспільства, молодіжна культура;
- житлова молодіжна політика;
- інформаційна політика у ювенальній сфері;
- здоров'я молоді;
- соціальний захист і соціальна допомога молоді і молодим сім'ям;

- молодіжна свобода і ювенальна юстиція;
- мультикультуралізм і культурний плюралізм, міжетнічні стосунки.

Аналізу впровадження молодіжної політики у конкретній країні Європи за всіма переліченими чи деякими з означених напрямків у звітах міжнародних експертних груп, як правило, передує оцінка загального становища молоді, її місця в соціальній структурі суспільства; подекуди вона доповнюється аналізом процесів молодіжної міграції, європейської та світової інтеграції, трансформації ідентичності в нових соціальних умовах, висвітленню ролі церкви в соціальному становленні та розвитку молоді тощо.

Незважаючи на те, що в більшості нормативно-правових актів, які регулюють впровадження молодіжної політики на загальноєвропейському рівні, молодіжний вік визначений у межах 15 – 25 років, існує диференціація означених меж в окремих країнах. Наприклад, у Нідерландах до категорії молоді відносять громадян віком 15 – 24 років, на Мальті – 14 – 30 років, в Естонії – 7 – 26 років.

Слід зазначити, що як розширення, так і звуження меж молодіжного віку мають свої переваги і недоліки. Широкий підхід до розуміння молодіжного віку є доволі конструктивним з тих позицій, що не відокремлює потреби дітей у заходах з боку держави від потреб більш старшої вікової групи, не ізолює її, навпаки вказуючи на плавність переходу із стадії дитинства у підліткову стадію.

В означеному ракурсі молодіжна політика набуває більшої відповідності. З іншого боку, при застосуванні даного підходу на молодіжну політику накладається відбиток «опікунського» ставлення, яке зазвичай притаманне державі по відношенню до найменш самостійної соціальної групи, тобто дітей. Це створює ризик патерналістського розуміння змісту політики щодо більш старших груп молоді, від яких суспільство очікує певної автономії та участі у соціальному житті.

Одним із найбільш пріоритетних напрямків молодіжної політики в країнах Європи є освіта. Слід зазначити, що загальна оцінка ситуації в освітній

сфері різних європейських країн вказує на наявність деяких спільних тенденцій. Серед них – пролонгація періоду навчання та відкладення вступу молоді на ринок праці у порівнянні з попереднім періодом. Це пов'язано з впливом низки чинників, основними з яких є:

– підвищення вимог щодо якості робочої сили на ринку праці (робота, яка нещодавно не вимагала високої кваліфікації, сьогодні, внаслідок необхідності освоєння технологічних нововведень, може передбачати наявність у виконавця певного сертифікату чи навіть диплому про вищу освіту);

– використання стратегії подовженої освіти як засобу запобігання безробіттю, а, отже, й соціальної ексклюзії.

Останнє десятиліття відзначилося тенденцією зростання участі молоді в програмах вищої освіти [32]. Сьогодні, наприклад, у Норвегії чверть молоді у віці 20 – 24 років навчається в університетах та коледжах; у Люксембурзі цей показник дорівнює 30%. Традиційно високими є орієнтації прибалтійської молоді на одержання вищої освіти (в Естонії 70% молодих респондентів під час опитувань запевнили про наміри вступу у вищі навчальні заклади) та рівень освіти молоді взагалі. Практично скрізь в Європі функціонують як приватні, так і державні вищі навчальні заклади, але в будь-якому випадку молодь, яка в них навчається, може розраховувати на одержання грантів чи позик, іноді – й стипендій.

Так, законодавством скандинавських країн передбачено надання студентській молоді державних стипендій (у Норвегії це до 80 000 норвезьких крон на рік, у Фінляндії – до 5 000 фінських марок щомісячно) та позик на навчання. Упроваджується система позик і в пострадянських країнах – зокрема, у Литві, охоплюючи молодь у віці 16 –19 років. В Іспанії фінансове заохочення одержують приватні компанії, які беруть участь у програмах навчання і працевлаштування молоді у віці до 20 років. У цій країні менше 10% університетів з приватними, однак навчання за магістерськими та докторськими програмами передбачає певні витрати з боку шукачів цих ступенів. На Мальті стипендії одержують усі студенти закладів післяшкільної освіти, також їм

доступні державні гранти і послуги в системі Smart Card. Слід зазначити, що останній тип послуг (у тому числі знижки вартості проїзду та проживання в студентських готелях) діє сьогодні майже в усіх європейських країнах.

Значна увага європейськими урядами, регіональною і місцевою владою приділяється сьогодні розвитку молодіжного підприємництва. Так, у Фінляндії протягом останнього десятиріччя за ініціативою молодіжних відомств та при підтримці приватних структур, підприємств і профспілок впроваджувалася національна програма «Декада підприємництва». У країні діють спеціальні майстерні для молоді, яка прагне працювати за умов самозайнятості, законодавством також передбачена державна субсидія для безробітних, які мають цікаві бізнес-ідеї та готові при заснуванні власної справи працевлаштувати принаймні ще одну особу.

Інша сфера, яка привертає увагу європейських експертів у зв'язку з аналізом особливостей та результатів впровадження молодіжної політики в країнах Європи – це дозвілля, молодіжні асоціації, участь у житті суспільства, молодіжна культура.

Практично в усіх європейських країнах більшість молодих громадян має досвід участі у молодіжних асоціаціях різного характеру (це переважно , спортивні секції, артистичні й музичні гуртки і т.п.). Наприклад, для Іспанії цей показник дорівнює 52%. У Швеції 80% молодих осіб у віці 13 – 25 років є членами молодіжних асоціацій переважно спортивної спрямованості. На Мальті діяльність більшості молодіжних організацій тісно пов'язана з церквою, що пояснюється традиційно міцними позиціями останньої у мальтійському суспільстві. Держава надає молодіжним організаціям фінансову підтримку у вигляді спеціальних субсидій.

Останніми роками суттєво зменшився інтерес молоді до політики, що, безумовно, вплинуло на молодіжне представництво в політичних об'єднаннях, у той час як активного розвитку набувають молодіжний рух екологічної спрямованості, а також пов'язаний із захистом прав людей, фемінізмом, пацифізмом, благодійництвом тощо. Що стосується участі молоді в

культурному житті суспільства, то особлива увага цьому питанню приділена в молодіжній політиці Іспанії: більшість регіональних структур з питань молоді мають у своїй назві слово «культура»; суттєва частка в структурі навчальних програм належить дисциплінам культурологічного напрямку. У країні існують Центр молодіжного мистецтва та Мережа організацій молодих митців, а культурну спрямованість мають більшість програм із міжнародного обміну студентами.

Водночас участь іспанської молоді в розробці та імплементації заходів із молодіжної політики (зокрема, у формуванні Інтегрального молодіжного плану) є досить слабкою, що сьогодні є об'єктом особливої уваги іспанських фахівців та міжнародних експертів.

У Литві Міністерством культури передбачено спеціальні стипендії для молодих митців; низка проектів (зокрема, етнографічні дослідження) зазвичай знаходить підтримку з боку НДО. Іншим джерелом фінансування молодіжних культурних, спортивних та інших дозвільних заходів є Молодіжний Фонд.

Молодіжні відомства скандинавських країн мають можливість фінансувати проекти у сфері культури, мистецтва, спортивні заходи через систему грантів при посередництві спеціально створених фондів. Згідно з існуючими законодавчими нормами в кожному муніципалітеті повинні функціонувати музичні школи. Слід зазначити, що бібліотеки, музеї, театри, художні галереї діють на засадах доступності для всіх категорій молоді. Традиційно високим є для скандинавських країн рівень залучення молоді до волонтерських організацій. Фактично завдяки волонтерам виконується вулична соціальна робота, хоча, безумовно, за цим напрямком вони працюють пліч-о-пліч із представниками муніципальної поліції, медичних служб і під наглядом професійних соціальних працівників.

Молодіжну участь на сучасному етапі можна розглядати у двох аспектах. Активна участь передбачає членство в молодіжних організаціях, участь у плануванні та адмініструванні роботи служб для молоді, у політичному житті, та, як наслідок, вплив на державну політику. Пасивна

участь полягає у споживанні послуг молодіжних служб, у тому числі й перш за все пов'язаних із дозвіллям.

Одним із прикладів участі першого зразка є шкільні та студентські ради. Так, у Нідерландах університетські ради на одну третину складаються зі студентів, які мають право участі у голосуваннях за певними питаннями та дорадче право – за деякими іншими. Узагалі у цій країні питання молодіжної участі є своєрідною «точкою тяжіння» для всієї молодіжної політики; її важливою нормативною складовою є так званий «Сценарій молодіжної участі», а в державному меморандумі «Молодь заслуговує на майбутнє» підкреслюється важливість формування у молоді таких знань, навичок та настанов, які б забезпечили ще більш активну її участь у житті суспільства.

У Люксембурзі шкільні комітети існують при кожній середній школі; їх представники беруть участь у засіданнях Національної шкільної ради. З метою забезпечення взаємодії молоді з муніципальною владою і урядом, включення молоді у процес розробки молодіжної політики на місцевому рівні створені та діють Молодіжні форуми. Представники молодіжних організацій також беруть участь у засіданнях такої дорадчої структури, як Верховна рада з питань молоді.

На Кіпрі представники вищих навчальних закладів і студентських організацій беруть участь у роботі вищого дорадчого, координаційного та виконавчого органу з молодіжних питань – Кіпрської молодіжної ради; для здійснення роботи з молоддю та забезпечення її участі у процесі прийняття рішень на місцевому рівні створені муніципальні молодіжні ради, у подальшому планується створити Кіпрський молодіжний центр (за зразком того, що діє у Греції).

На Мальті для забезпечення співпраці учнів, батьків та вчителів створені як шкільні ради, так і центри участі.

У Литві, як і в більшості інших країн, інтереси школярів представляють шкільні ради і взагалі молодіжне представництво через освітні інституції є однією з найбільш розповсюджених його форм у цій країні.

В Естонії (і це характерно для багатьох пострадянських країн) розвиток молодіжних організацій нового, західного зразка, які прийшли на зміну піонерській організації та комсомолу, довгий час гальмувався внаслідок слабкої підтримки з боку держави. Сьогодні на таку підтримку можуть розраховувати організації з кількістю членів понад 500 осіб, хоча активному розвитку недержавного сектора все ж таки перешкоджають стереотипи масової свідомості, сформовані за радянських часів. Окрім того, деякі інституції, які змінили свій статус і вже не є державними за своїм характером та підпорядкуванням, поки не набули статусу недержавних.

Подальший прогрес у цьому напрямку можливий, на думку експертів, лише за умови поступового формування у громадян «культури участі» через освіту, громадські організації, виховання в сім'ї та, безумовно, модернізації законодавства.

Переосмислення концепції молодіжної участі в останні роки супроводжується все більшим визнанням важливості, поряд із членством у формальних структурах, також й неформальної молодіжної активності (хоча й досі роль так званої «неформальної освіти» як агента соціалізації недооцінюється). Активна участь у житті суспільства, з одного боку, навчає роботі в команді, а з іншого – обумовлює формування таких рис, як незалежність у судженнях та самостійність і компетентність у розв'язанні тих чи інших проблем (що підвищує самооцінку та впевненість у власних силах).

У більшості європейських країн сьогодні не існує державних структур, які б займалися питанням молодіжної інформаційної політики, але держава через систему грантів заохочує створення подібних утворень на інших засадах. Завдяки цьому, зокрема в Нідерландах, виникли Інформаційна молодіжна фундація, Молодіжні інформаційні пункти, у забезпеченні діяльності яких беруть участь бібліотеки, школи консультативні соціальні служби. В Іспанії діють регіональні інформаційні центри, у роботі яких активну участь бере молодь, у Люксембурзі – мобільні інформаційні центри та інформаційні пункти при різних молодіжних установах, центри для молодих правопорушників та

їхніх батьків (мають у своїй структурі дослідницькі відділи, бібліотеки, надають інформаційні та навіть освітні послуги). У Швеції декілька років тому започатковано Інтернет-проект «Молодіжний канал». На спеціальних веб-сторінках молодь може знайти інформацію з питань освіти, праці, можливостей навчання за кордоном, дозвілля, житла; у віртуальному режимі доступні навіть консультативні послуги професійного психолога. Найкращі інформаційні проекти зазвичай одержують фінансову підтримку з боку молодіжного відомства. Відмітною рисою молодіжної інформаційної політики у країнах Скандинавії можна вважати врахування потреб цільової аудиторії й максимальне наближення до безпосередніх реципієнтів. Це дозволяє соціально значимій інформаційній продукції успішно конкурувати навіть із досить популярними комерційними джерелами.

Значна увага в організації діяльності молодіжних структур приділяється обмеженню доступу дітей та молоді до шкідливої та незаконної інформаційної продукції. Для підвищення безпеки користування медіа-продукцією відповідними відомствами у взаємодії з міжнародними агенціями запроваджуються спеціальні програми (наприклад, «Діти, молодь та Інтернет» у Норвегії). На Кіпрі (у Нікосії та у Ларнаці) діють інформаційні центри міжнародного класу та «гарячі лінії» для молодих людей, які опинилися у складних життєвих обставинах. У подальшому планується включити до складу інформаційних центрів консультаційні відділення для молоді.

Експерти з питань імплементації молодіжної політики в країнах Європи пов'язують подальшу трансформацію її засад та механізмів із наступними процесами: розширення та більш належне фінансове забезпечення функцій місцевої влади у питаннях розробки та реалізації програм і заходів стосовно молоді, що дозволить максимально врахувати потреби її окремих категорій (малозабезпечені, мігранти, жителі віддалених територій тощо) і наблизити до неї відповідні послуги; подальше зростання ролі недержавного сектора, перетворення «державної молодіжної політики» у «суспільну»; зміна наголосів у концептуалізації молодіжної проблематики та визначенні сутності молодіжної

політики у напрямку її розуміння не тільки як політики для молоді, але й за участю молоді; визнання молоді не тільки об'єктом, але й важливим агентом впровадження ювенальної політики та державної політики взагалі.

Зроблений аналіз дозволяє визначити деякі спільні для країн Європи складові механізму впровадження молодіжної політики на даному етапі. Це такі, як :

1) базування на принципах міжсекторної взаємодії (задіяність у справі підтримки молоді органів влади різних рівнів та відомчого підпорядкування, приватного та недержавного секторів);

2) багатовимірність, коли при уточненні стратегічних завдань молодіжної політики враховуються глобальні процеси та загальносвітові тенденції, а при впровадженні на місцевому рівні – особливості конкретної території; децентралізованість адміністрування;

3) надання преференцій організованій молоді при визначенні отримувачів державних грантів;

4) превалювання активних заходів із соціального захисту молоді над пасивними, акцентування важливості превенції соціальної ексклюзії; надання переваги відновлювальним (реконструктивним) заходам впливу на молодь з проблемами у поведінці замість каральних та виправних;

5) ставлення до молодіжної участі не тільки як до прояву активної громадянської позиції, але й як до форми навчання, підвищення рівня життєвої компетенції, що сприяє успішній інтеграції у суспільство;

6) намагання забезпечити рівні можливості для всіх категорій молоді з урахуванням їх розбіжностей та особливостей.

Модернізація концептуальних засад молодіжної політики в країнах Європи сьогодні відбувається шляхом зміни її логіки і спрямованості – з проблемноорієнтованої у бік орієнтованої на можливості. Цей поворот передбачатиме сприяння інтеграції всіх без виключення груп молоді у суспільство, посилення голосу молоді при прийнятті всіх пов'язаних з нею

рішень та подальшим розвитком культури молодіжної участі через формальну і неформальну освіту та розповсюдження конструктивних прикладів.

3.2. Формування інституту молодіжного лідерства. Волонтерська молодіжна робота в Україні

Розвиток громадянської активності та формування лідерських якостей у молоді в Україні становлять суттєву проблему у сучасному контексті. У наукових дослідженнях часто виділяється важливість підготовки еліти та підтримки громадянської активності, особливо серед молоді, проте ці аспекти часто розглядаються окремо [19].

Вважається, що еліта сучасної України складається з багатьох утворень, до яких належать представники: супереліти – діячі різних галузей, які відповідають найвищим вимогам сучасності та є частиною іміджу України на міжнародній арені; «реаліти» – носії високого громадського авторитету (письменники, науковці, митці); «протоеліти» – репрезентують поступове утворення еліти нового гатунку й керуються відносно цивілізованими правилами гри [12]. Це особи, які представляють новий економічний клас, керівники відомих політичних партій, впливові журналісти, окремі посадовці уряду, лідери парламентських фракцій та інші.

До цього шару можна віднести групу, що іноді називається «фіктивною елітою» – людей, які формально займають високі посади, але не мають реального впливу або не відповідають за свої особисті якості; «квазі-еліти» – ті, хто може мати ознаки елітарності, але насправді не є частиною еліти (наприклад, деякі депутати, які потрапили до парламенту випадково, чи урядовці, які використовують свої посади для отримання старту в бізнес); «латентні еліти» або «тіньові еліти» – ті, хто справжнім чином впливає на певні процеси, але утримується від публічності через переважно незаконні дії (наприклад, олігархи, відомі як «хрещені батьки»); та «екс-еліти» – колишні

члени старої еліти, які продовжують зберігати певний вплив в суспільно-політичній сфері.

За словами вченого Миколи Головатого, сучасний час потребує нового виду лідерів, особливо тих, які керують країною, і особливо таких, які мають широку підтримку серед різних верств українського населення [11]. Він розрізняє політичну еліту України на «стару» і «нову». «Стара» еліта, до якої входять колишні партійні лідери, державні службовці та інші, залишається домінуючою з точки зору кількості, сили та владних повноважень. Нова українська еліта, яка формується з моменту проголошення незалежності, вирізняється переважно національно-культурними ідеями та цінностями. Головна думка полягає в тому, що якщо нова еліта не буде формуватися, «старій» залишиться лише посилити експлуатацію громадян, шукаючи при цьому винуватців кризового стану. М. Головатий підкреслює, що сьогодні в Україні саме така ситуація. Вчений стверджує, що час вимагає від лідерів прагматизму, енергії, інноваційного мислення та молодості, щоб вони могли впроваджувати національно-культурні ідеї. Однак він зауважує, що такий потужний шар лідерів в Україні з'явиться не відразу.

Міжнародний досвід свідчить, що виховання сучасної еліти передбачає нові підходи до підготовки молодих лідерів. Вчені усвідомили необхідність модернізації процесу підготовки таких лідерів в університетах, молодіжних і громадських організаціях у зв'язку з переходом до постіндустріальної парадигми суспільного розвитку. У світлі сучасних тенденцій та викликів, пов'язаних із швидким розвитком інформаційних технологій, формуванням глобальних спільнот та постійним зміщенням економічних акцентів, актуальність підготовки майбутніх лідерів стає особливо насущною. Важливим аспектом стає не лише забезпечення фахової підготовки, але і розвиток гнучкості, креативності та інноваційного мислення серед молодих людей.

Сучасне лідерство вимагає від особистості не лише знань у своїй області, але й здатності адаптуватися до швидких змін у суспільстві та впроваджувати

новаторські рішення. Зростає значущість таких навичок, як критичне мислення, комунікативність, та уміння працювати в команді.

Однак, на жаль, традиційні підходи до підготовки лідерів, які базуються на моделях індустріального суспільства, часто виявляються неефективними в умовах сучасної динаміки. Нові вимоги висувають від структур освіти та тренінгів необхідність впровадження інноваційних методів, що сприяють розвитку творчих здібностей та підготовці лідерів, готових до викликів майбутнього.

Згідно із сучасними підходами, лідером вважається людина, яка здатна ставити привабливі цілі й забезпечувати їх прийняття та реалізацію послідовниками, котрі відчують особисту причетність до досягнення спільної мети. Проблеми лідерства є ключовими для досягнення організаційної ефективності. З одного боку, лідерство розглядається як наявність визначеного набору якостей, які приписуються тим, хто успішно впливає на інших, з іншого, лідерство – це процес переважно несилового впливу в напрямку досягнення групою чи організацією своїх цілей. Лідерство представляє собою специфічний тип управлінської взаємодії, оснований на найбільш ефективному поєднанні різних джерел влади і спрямований на спонукання людей до досягнення спільних цілей.

Існують три теорії щодо лідерства:

- «теорія рис», яка показує залежність якостей лідера від його власних рис;
- «ситуативна концепція лідерства», яка доводить, що лідер є функцією певної ситуації (місця, часу, обставин), тому його вибір має визначатися конкретними ситуаціями, що виникають у «піраміді влади». Ці обставини можуть бути сприятливими, нейтральними, несприятливими, такими, що збігаються з програмами лідера, або такими, що заперечують їх;
- «теорія послідовників», яка тлумачить лідерство як особливий тип взаємин між керівником і послідовниками (виборцями, активними

прихильниками лідера, тими, хто справляє на нього зворотній вплив), коли лідер та його послідовники утворюють єдину систему.

Незалежно від позицій різних теорій політичний лідер повинен мати деякі головні риси: чесність, моральні якості, продуктивність ідей, здатність усувати конфлікти, високий рівень інтелекту тощо. У таблиці 3.1 наведено лідерські якості, важливі для ефективності лідера.

Таблиця 3.1.

Лідерські якості, важливі для ефективності лідера

<i>Інтелектуальні здібності</i>	<i>Риси характеру особистості</i>	<i>Набуті навички</i>
<ul style="list-style-type: none"> – розум і логіка, – розсудливість, – проникливість, – оригінальність, – концептуальність, – освіченість, – знання справи, – мовна розвиненість, – допитливість, – інтуїтивність 	<ul style="list-style-type: none"> – ініціативність, – гнучкість, – пильність, – творчість, – чесність, – цілісність особистості, – сміливість, – впевненість, – врівноваженість, – незалежність, – самостійність, – амбіційність, – потреба в досягненнях, – наполегливість і завзятість, – енергійність, – працездатність, – агресивність, – обов'язковість 	<ul style="list-style-type: none"> – вміння заручатися підтримкою, – вміння кооперуватися, – вміння завойовувати популярність і престиж, – тактовність і дипломатичність, – вміння ризикувати й брати на себе відповідальність, – вміння організовувати, – вміння переконувати, – вміння змінювати себе, – вміння жартувати, розуміти гумор, – вміння розумітися на людях

Звісно, в теорії лідерських якостей, як і в інших теоріях, є свої недоліки. Однак цей перелік якостей можна розглядати як свого роду стандарт для самокритичного підходу кандидата в лідери до власного розвитку. На сьогодні в зарубіжній науці накопичено значний досвід і традиції у підготовці лідерів, які варто глибоко вивчити та аналізувати з критичною увагою. Це дозволить оптимізувати вітчизняну систему навчання майбутніх фахівців для виконання лідерських обов'язків у професійному і громадському житті.

Визначний науковець Ральф Стогдил у своїй праці «Керівництво з лідерства» підсумував результати понад п'яти тисяч проведених досліджень [4]. На сьогодні існує кілька відносно самостійних напрямків у теорії лідерства, які розглядають різні аспекти цієї проблеми, такі як: організаційне лідерство, політичне, гендерне, кроскультурне та інші.

Аналіз сучасних концепцій лідерства за кордоном виявляє декілька характерних тенденцій, що відображають зміни в розумінні цього складного явища:

- зміна розуміння лідерства – від транзакційного, конкурентного, домінантного, агресивного, маніпулятивного, егоїстичного до трансформаційного, кооперативного, демократичного, морального і благородного;

- зміна ролі послідовників – від пасивної до майже лідерської позиції;

- зміна функцій лідера – від контролюючої до виховної;

- зміна теорій лідерства – від центрованих на лідерові до центрованих на послідовниках.

Згідно із сучасними підходами, лідером вважається людина, яка здатна ставити привабливі цілі й забезпечувати їх прийняття та реалізацію послідовниками, котрі відчують особисту причетність до досягнення спільної мети. Відповідно лідерство розуміється як:

- здатність лідера, не застосовуючи примусу, впливати на населення для досягнення спільної мети;

- вплив, який стимулює підлеглих або послідовників докладати максимум зусиль для досягнення бажаних цілей;

- розвиток відносин з послідовниками, перетворення їх на лідерів або «агентів змін», розширення їх можливостей і спонукання до досягнення найвищих результатів у діяльності.

Велика частка сучасних лідерів виховувалися в громадських об'єднаннях, але водночас членами НДО вважають себе не більше 5% населення. Причинами небажання громадян брати участь в інститутах громадянського суспільства є,

зокрема, відсутність гідних лідерів та недостатня їхня кваліфікація, як і активістів організацій громадянського суспільства для мобілізації та організації громадян. Тобто НДО як джерело виховання нових лідерів сьогодні є малоефективним. Для того, щоб збільшити кількість нових лідерів, що вийдуть із громадських організацій, необхідно збільшити кількість членів та лідерів НДО.

Для того, аби розвивати суспільну активність в Україні, важливо зрозуміти, що лежить в основі такої участі з точки зору громадянина. Британські вчені вивели свою формулу громадської участі населення. Її зміст полягає в тому, що сама участь – це результат додавання індивідуальної мотивації, поштовху до участі, ресурсів індивіда та існуючих умов участі (див. рис. 3.1) [47].

Рис.3.1. Рівняння громадської участі

У період з 2012 по 2013 роки Фонд «Спочатку люди» провів дослідження під назвою «Оцінка громадської участі та інститутів громадянського суспільства в Україні» [26]. Основною метою цього дослідження було визначити рівень громадянської участі, з'ясувати мотивацію та перешкоди, що впливають на участь громадян України в громадській діяльності. Результати дослідження свідчать, що для більшості опитаних громадян України мотивацією до участі в громадській діяльності було «щире бажання змінити ситуацію на краще» (81%). При цьому майже дві третини учасників (62%) надавали перевагу участі, яка відповідала їхнім життєвим принципам. Інші мотивації включали «причетність до спільної справи» (36%), «особиста вигода /

інтерес» (29%), а також участь за «пропозицією шановної людини» (13%) або «за компанію з іншими» (12%).

У дослідженні вивчалися так звані імпульси – як своєрідні поштовхи до початку участі. Головним поштовхом для 80% учасників дослідження було «бажання поліпшити щось на місцевому рівні». Зі збільшенням віку саме цей імпульс стає ще більш значущим: для респондентів 16 – 19 років він складає 63%, для старших за 55 років – 96%.

Інформацію (зовнішня реклама, оголошення в інтернеті та різних ЗМІ) як стимул до дії визначили 13%. Цей показник змінюється в залежності від вікових груп: серед 16 – 19 років – 17%, 20 – 24 роки – 20%, 25 – 40 років – 7%, 41 – 54 роки – 21%, але у віці старше за 55 років цей стимул не згадує жоден із респондентів. Ще 8% опитаних зазначили, що вони розпочали участь «після зміни особистих обставин» – виходу на пенсію, вступу до навчального закладу, народження дітей тощо, 5% осіб вказали, що імпульсом до роботи є «власна самореалізація та зацікавленість».

Аналіз існуючих ЗМІ щодо їхньої ролі у заохоченні громадян до активних соціально корисних дій підкреслив, що видання, переважно електронні, спрямовані на мобілізацію індивідів для надання допомоги, особливо хворим дітям. Зараз соціальні мережі стали місцем збору волонтерів з різних територій. Тобто існують приклади використання ЗМІ як засобу стимулювання соціальної, громадської та політичної участі. Важливо дослідити найкращі практики створення інформаційних імпульсів, чітко описати їх методології і зробити їх доступними для всіх, хто зацікавлений у активізації населення для вирішення конкретних проблем.

Головними ресурсами, які здатні забезпечити успіх практик громадської участі, респонденти вважають: наявність необхідних знань та досвіду (68%), ресурс вільного часу (62%); впевненість у собі (58%) та фінансову підтримку (13%). Остання є важливою, але не найпріоритетнішим ресурсом для громадської участі, що підтверджують й інші дослідження

Результати дослідження підтверджують, що рівень знань та упевненість у собі безпосередньо залежать від участі в попередній суспільній діяльності. Таким чином, чим раніше особа залучається до різних форм участі, тим більше вона здобуває знань, навичок і впевненості у собі. Ефективним підходом є стимулювання суспільної активності молоді, і тут важливо враховувати досвід країн Європи та Північної Америки, де участь у суспільній роботі може надати певні пільги при вступі до коледжів та університетів.

У дослідженні факторів, що впливають на рівень участі громадян, умови розглядалися як наявні можливості виконати конкретні дії, які дозволяють реалізувати мотивацію учасників. Таким чином, основними умовами для залучення громадян до суспільного життя є підтримка громади та суспільства та зацікавленість людей у вирішенні певного питання (52%). На другому місці вказується наявність приміщення для роботи/заходу (29%), особливо для молоді. Третім фактором серед умов є підтримка місцевої влади / державних закладів (22%). Останнім серед важливих умов є матеріально-технічне забезпечення діяльності (відзначено 16% респондентів). При цьому низький рівень соціальної активності українців дослідники пояснюють як результат декількох взаємодоповнюючих складових суспільного розвитку.

Історичні трагедії, такі як війни, голодомор та репресії в СРСР, забрали найкращих українців, а ті, хто вижив, разом з їхніми нащадками, увінчали існуючий менталітет страхом перед владою (це було визначено під час фокус-груп, за винятком Києва, де також говорили про страх як причину небажання громадян об'єднуватися).

Населення України на момент проголошення незалежності (1991 р.) було високоосвіченим, висококваліфікованим, ідеологізованим і активним у радянському розумінні цього слова. Звільнення від участі в громадських організаціях було сприйнято полегшенням – не треба було виглядати як ідеалісти і говорити про високі ідеї, якими вже давно не вірили. Участь у діяльності громадських об'єднань вважалася залишком радянського минулого.

Пізніше, коли з'явилися зарубіжні гранти, спрямовані на розвиток громадських організацій, члени цих організацій та всі українці почали сприймати недержавні організації як добре оплачувані бізнеси. Населення не розуміло, що громадські організації можуть впливати на ситуацію в країні. Крім того, в суспільстві відсутні були організації чи люди, які взяли б на себе місію просвітити громадян щодо значення їхньої громадянської участі у долі країни.

Сьогодні, після 31 року незалежності України, мовчазна байдужість громадян призвела до розвалу економіки, приватизації всього цінного в країні, безладу в управлінні та іншого, і громадянське суспільство більше нагадує атомарне суспільство, яке представляє собою хаотичне скупчення духовно відокремлених індивідів, в якому влада насильно нав'язує свою волю громадянам, не зазнаючи опору. Атомарне суспільство є попередником тоталітаризму, оскільки тоталітаризм – це властивість суспільства, а не політичного режиму. Додатково основним ресурсом громадянської діяльності завжди був і залишається їхній вільний час.

Ще однією важливою проблемою в Україні є неефективне використання значного сукупного соціального капіталу, який володіє як окрема особа, так і суспільство в цілому. Цю ситуацію ускладнює той факт, що більшість українців, протягом років незалежності, були зосереджені на економічному виживанні, і не приділяли достатньо уваги внутрішньому духовному розвитку. У сучасний час також відсутні необхідні умови для організації самоорганізації населення в Україні. Це проявляється у відсутності інформації про практики та можливості демократичної участі, невідомості щодо існуючих інструментів впливу громадян та організацій громадянського суспільства на дії владних структур. Також існує низький рівень кваліфікації лідерів та активістів організацій громадянського суспільства у плані мобілізації та організації громадян, їхнього мотивування та встановлення партнерств з державними установами, бізнесом та іншими учасниками громадянського суспільства.

Необхідно вирішувати проблему недостатньої участі громадян у суспільному житті шляхом зміни підходу до підтримки та заохочення з боку владних структур. Важливо надавати громадським організаціям не лише матеріальну, але і інституційну підтримку, створюючи сприятливі умови для їхньої діяльності. Надання приміщень, обладнання та фінансових ресурсів на реалізацію програм є важливим елементом, однак влада повинна утримуватися від надмірного втручання у внутрішні справи громадян та їхніх об'єднань.

Слід відзначити, що думки учасників дослідження розходяться стосовно ролі влади у підтримці громадянської активності. Деякі вбачають важливість такої підтримки, тоді як інші стверджують, що вона не обов'язкова. В останньому випадку, аргументом виступає думка, що необхідну підтримку можна отримати від бізнесу та міжнародних донорів, уникаючи втручання влади у громадянські ініціативи.

Представники владних структур виявляють неоднозначне ставлення до інститутів громадянського суспільства (далі – ІГС). Зазвичай, «традиційні» державні службовці розглядають роботу цих організацій як неконтрольовану та невідзвітну їм, вважаючи, що вона приносить обмежену користь, але відмовитися від цих організацій є неможливим. Саме через це державні службовці висловлюють думку про необхідність посилити свій вплив на функціонування цих структур, а також направити їх роботу у напрямок, який буде зрозумілим і корисним для владних органів. Такий підхід призводить до створення «кишенькових» організацій, які знаходяться повністю під контролем владних структур.

Важливо додати, що самі ІГС системно не займаються залученням громадян до своєї діяльності, за винятком релігійних та деяких молодіжних організацій. Правова нерегульованість діяльності ІГС, обмеження фінансової підтримки з боку держави (2 – 3% бюджетних коштів [49]), податкове навантаження, обтяжливі умови участі в державних закупівлях та обмежені можливості надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів, як і неналежне застосування механізмів участі інститутів громадянського

суспільства у формуванні та реалізації державної політики [29] є перешкодами, які стримують розвиток як самих ІГС, так і суспільної активності громадян. Тобто представники громадських об'єднань можуть стати значним ресурсом для формування нових лідерів та еліти різного рівня. Але для цього потрібні цілеспрямовані дії для активізації громадянської активності населення, теоретичної та практичної підготовки серед них лідерів.

З початку російської агресії в Україні, підтримка волонтерської діяльності виявилася вражаючою: кожна друга молода людина взялася за волонтерство, тоді як кожна третя надавала допомогу чи вносила внески на інформаційному фронті. Волонтерська активність стала більш масовою, вмотивованою та організованою. Однак нещодавно спостерігається певне зниження волонтерського інтересу впродовж останніх місяців. Про це свідчать результати дослідження «Молодіжне волонтерство в Україні», проведене в рамках програми USAID «Мріємо та діємо» [41].

Волонтерство для української молоді – це, насамперед:

- допомога тим, хто цього потребує;
- відповідь на гостру соціальну проблему;

Можливими формами допомоги є фінансова, матеріальна, фізична, консультативна, організаційна. Допомога має відповідати принципам альтруїзму.

Трактування та розуміння сутності волонтерства багато в чому залежить від ступеня залученості до волонтерства:

- професійні волонтери асоціюють волонтерство із спільнотою, полем для самореалізації, росту та здобуття нових можливостей;
- неволонтери розглядають його як джерело благ, інструмент їх збору і розподілу, тобто види допомоги, які можна отримати від волонтерів.

Молодь асоціює волонтерство з фізичним волонтерством, допомогою послугами, благодійністю, інформаційним волонтерством. Рідше до переліку включають: надання прихистку у власному житлі, івент-волонтерство, організацію благодійних концертів.

Проте виникають дискусії довкола включення фінансової допомоги до різновидів волонтерства. Більшість молодих людей позиціонують пожертви у якості волонтерства [16]. Однак професійні волонтери схильні розділяти поняття благодійності і волонтерства.

Волонтерство має різну значимість для цільових аудиторій дослідження:

- волонтери та волонтерство – це частина світогляду, який базується на альтруїзмі, емпатії, цінностях, і водночас це – сфера можливостей (самореалізації, нетворкінгу, розвитку, дозвілля);

- неволонтери та волонтерство – не є життєвим пріоритетом, реалізують в ситуаціях, коли це не надто обтяжливо, або в критичній ситуації на прохання рідних і друзів; значна частина не бажає брати на себе зайву відповідальність чи зобов'язання і не надто вірить в альтруїзм волонтерів.

Усі молоді люди пишаються волонтерством в Україні. Молодь активно включилась у волонтерство з 24 лютого 2022 року. Так:

- 50% учасників груп долучились уперше;
- 67% учасників волонтерять на регулярній основі;
- 20% працює у сфері повний робочий тиждень;
- ~33% не волонтерить (лише перераховує кошти, ширить пости);
- 50% молодих волонтерів та волонтерок залучені до роботи волонтерських організацій [41].

Основні причини:

- вища ефективність (спроможність вирішувати масштабні задачі, стала діяльність);
- інфраструктура та готовий «алгоритм дій»;
- чіткі, прості та зрозумілі завдання;
- забезпечення усім необхідним для їх виконання;
- можливості: освіта, дозвілля, нетворкінг.

Протягом останніх місяців залученість до волонтерства знизилась. Основні причини вказані в таблиці 3.2.

Основні причини зниження залученості молоді до волонтерства

<i>Особисті причини:</i>	<i>Соціальні причини</i>
<ul style="list-style-type: none"> – повернення до роботи / навчання, пошук роботи; – звикання до війни, вигорання. 	<ul style="list-style-type: none"> – оптимізація роботи (зростання ефективності); – скорочення запиту на волонтерську допомогу (через зменшення обсягів гуманітарної допомоги, переміщення ВПО).

Загальна мотивація ґрунтується на глобальних цінностях сучасного українського суспільства: патріотизм, внесок у наближення перемоги, почуття єдності, можливість стати частиною спільної справи.

Мотивація для участі неволонтерів вужча і домінуючим мотиваційним чинником є емпатія. Зокрема:

- для молодшої цільової аудиторії – певний ідеалізм, бажання змінити світ на краще;
- для старшої цільової аудиторії – практичність, розуміння того, що взаємодопомога є механізмом страхування від ризиків у майбутньому.

Таблиця 3.3

Бар'єри волонтерства

<i>Вид бар'єру</i>	<i>Зміст</i>
Загальні	Об'єктивні бар'єри, які впливають з життєвих обставин: брак часу через роботу/ навчання, фінансові чинники, сімейні обставини
Суб'єктивні	бар'єри, що впливають з особливостей світогляду: страх нового, відсутність бажання, страх відповідальності, брак віри в себе, емоційне вигорання. Особливо актуальні для неволонтерів
Інформаційні	бар'єри: як і де можна долучитись до волонтерства, які вимоги до волонтерів (скільки часу забирає, які зобов'язання накладає), як розпочати власну ініціативу. Відчутний брак інформації про відкриті волонтерські ініціативи
Брак довіри до організацій та бенефіціарів	

Збільшення частки професійних волонтерів буде досягнуте завдяки налагодженим зв'язкам, накопиченому досвіду та глибокому розумінню «як це працює», що зробить волонтерство більш стійким. Такий підхід також дозволить швидко мобілізувати молодь під час кризових ситуацій, навіть тих, хто не планує займатися волонтерством після війни. Після війни зусилля волонтерів будуть зосереджені на соціальних сферах, які раніше були актуальні, а також на новому напрямку діяльності – відбудові України. Розглядається широкий спектр можливостей волонтерської підтримки, таких як фізична відбудова країни, економічна трансформація та соціальна підтримка.

Однак молодь недостатньо інформована про організації, які вже приєдналися до відновлення країни. Тому важливо провести широку інформаційну кампанію, яка розкаже про організації, які прийняли участь у відбудові країни, та пояснить, які напрямки відповідають кожній з них.

Волонтерство – це широке поняття, яке охоплює всі можливі форми допомоги тим, хто її потребує. Разом з тим інтерпретується як соціальний інститут та спільнота.

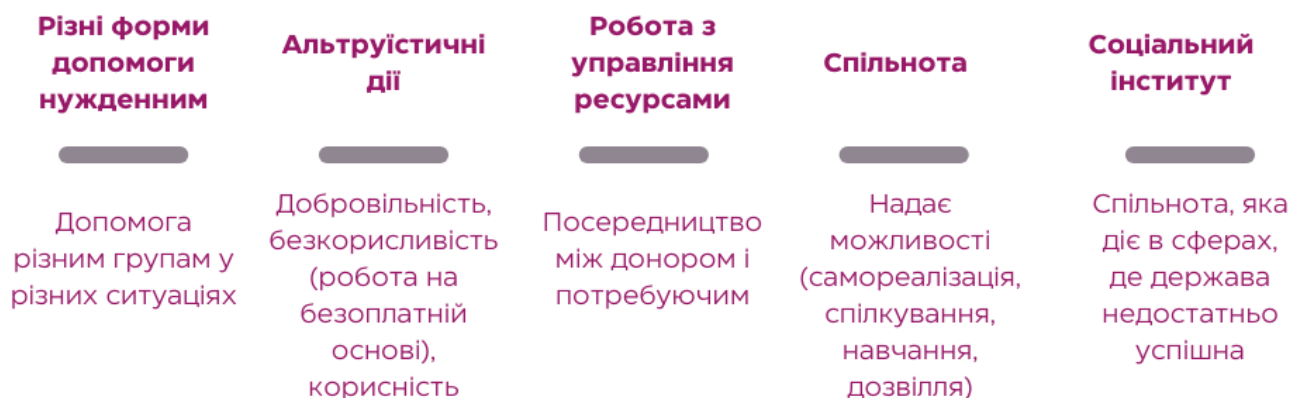

Рис. 3.2. Підходи до визначення волонтерства як суспільного явища [6]

Волонтерство – це широкий спектр діяльності. Водночас сьогодні це пов'язано з допомогою таким групам населення, як: військові, переселенці, місцеве населення, постраждале внаслідок бойових дій, тварини, рідше соціально незахищені верстви населення (люди похилого віку, діти).

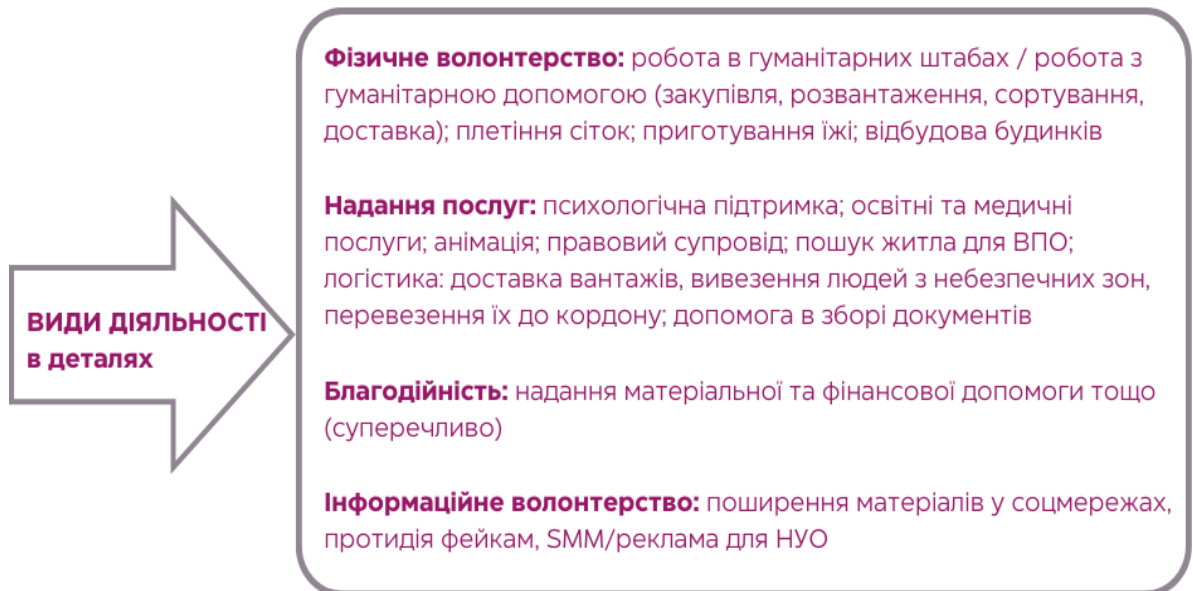

Рис. 3.3. Види діяльності волонтера [6]

Рис. 3.4. Напрями допомоги [6]

Таким чином, волонтерство можна визначити як суспільне явище, що полягає у добровільній участі осіб у різноманітних діяльностях для користі спільноти, громади чи організації, без прямого одержання матеріальної винагороди. Це включає в себе активну участь індивідів у благодійних, соціальних, культурних, екологічних та інших ініціативах, спрямованих на покращення якості життя інших людей чи самого суспільства в цілому. Волонтерство є важливим елементом громадянського суспільства, сприяючи розвитку соціальної взаємодії, взаємодопомоги та активного громадянства.

3.3. Заходи з розвитку адвокації / відстоювання інтересів молоді на регіональному рівні

Термін «адвокація» має латинське походження, від слова «advocare», що буквально означає «заклик до надання підтримки». Незважаючи на різноманіття тлумачень цього терміну, його історичне значення точно відображає його суть у сучасному світі [30]. Загалом адвокацію можна визначити як дії, спрямовані на представництво і захист прав та інтересів певної соціальної групи, зокрема молоді. Адвокація виводить проблему на громадський порядок денний, впливаючи не лише на її вирішення, але й на ставлення до неї в суспільстві.

Однією з головних цілей адвокації є зміна політики, конкретної програми або проведення перерозподілу фінансових потоків шляхом впливу на тих, хто приймає рішення. Показником успішності адвокаційної кампанії може бути прийняття та реалізація конкретної політичної програми або виділення ресурсів на вирішення проблеми.

Важливо відрізнити адвокацію від пропаганди чи лобіювання, оскільки ці дії мають різні цілі. Головною метою адвокації є захист прав, а не розповсюдження інформації та поглядів, як у випадку пропаганди.

Національна молодіжна рада України [23] у 2021 році запропонувала членським організаціям розпочати роботу у Національній адвокаційній кампанії «14 пунктів».

Національна молодіжна рада України (далі – НМРУ) має за мету створення українського оточення, де права кожної молодої людини будуть поважатися, а всі молоді люди матимуть рівні можливості для реалізації свого потенціалу як у професійній, так і в особистій сфері. З метою наближення до цих умов, НМРУ розробила Рекомендації до Стратегії розвитку державної молодіжної політики до 2030 року та «14 пунктів» для програм партій.

Рекомендації «14 пунктів» НМРУ створені з урахуванням міжнародного досвіду та у співпраці з міжнародними експертами, залученням представників молодіжних громадських організацій, і базуються на цінностях демократії та верховенства права, враховуючи особливості українського законодавства. Частина рекомендацій була розроблена членами українських молодіжних організацій та профільними експертами під час стратегічної сесії в Києві. Протягом місяця документ був відкритий для онлайн обговорення, а також проводилися офлайн обговорення у 15 регіонах України. Це робить документ більш репрезентативним, враховуючи думку всієї молоді, а не лише членів Національної молодіжної ради України.

Подібний досвід Національної молодіжної ради України можна застосувати до Дніпровського регіону. До прикладу, консультативно-дорадчий орган Молодіжна рада при Дніпропетровській обласній державній адміністрації [18], може взяти за мету створити в регіоні умови, де права кожної молодої людини будуть поважатися і де всі молоді люди матимуть можливість повністю реалізувати свій потенціал у професійній та особистій сферах. Щоб досягти цього, важливо враховувати, що життя молодих людей визначається політикою в різних сферах і на різних рівнях її реалізації. Тільки за умови включення молоді як пріоритету у різні сфери політики можна забезпечити врахування їхніх конкретних потреб у державних програмах та політиці.

Рекомендації до Стратегії розвитку державної молодіжної політики на період до 2030 року (далі – Стратегія) спрямовані на посилення міжгалузевого співробітництва на всіх рівнях прийняття рішень та створення синергії між молодими людьми, органами місцевого самоврядування та владою. Консультативно-дорадчий орган Молодіжна рада при Дніпропетровській обласній державній адміністрації візьме до уваги, що повну реалізацію всіх пунктів Стратегії можливо досягти тільки за умови активної участі молоді як партнерів і надання їм реальних повноважень для впровадження Стратегії. Інтеграція молоді в суспільство може бути ефективною лише за умови, коли молоді люди мають вплив у всіх можливих сферах політики, які стосуються їхнього життя.

Згідно з інформацією Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) [25], на 2018 рік у світі нараховується 1,8 мільярда молодих людей (ООН наводить дані про людей віком від 10 до 24 років, оскільки не існує єдиного міжнародного визначення для поняття «молодь»), що є найвищим показником в історії людства, і ця кількість продовжує зростати щорічно. У той час як у світі спостерігається такий тренд, в Україні відзначається протилежна тенденція – кількість молоді зменшується. За даними Міністерства молоді та спорту України, за 2017 – 2018 роки молоді в Україні стало менше на 302 тисячі осіб.

Зазначено, що із загальної кількості 11,2 мільйонів молодих людей в Україні, 43,5% розглядають можливість еміграції (згідно з українським законодавства, під поняття «молодь» підпадають люди віком від 14 до 35 років). За дослідженням «Молодь України 2018», 21% відповідей показали бажання працювати за кордоном та повернутись, 6,2% мають намір навчатися за кордоном і повернутись, 11,7% розглядають можливості для еміграції, а 4,3% визнали, що планують емігрувати найближчим часом (дослідження «Молодь України 2018» проводилось ТОВ «Перша рейтингова система» на замовлення Міністерства молоді та спорту України) [21].

Однією з головних причин еміграції молоді є високий рівень життя та можливість отримання вищої заробітної плати за кордоном. Консультативно-

дорадчий орган Молодіжна рада при Дніпропетровській обласній державній адміністрації може розглянути розробку цільового проєкту Національної молодіжної ради України щодо внесення рекомендацій до Стратегії розвитку державної молодіжної політики на період до 2030 року [36] (14 пунктів) спрямовані на реформування молодіжної політики з урахуванням інтересів всіх груп молодих українців з метою поліпшення рівня життя та зменшення еміграційних настроїв серед молоді.

Серед важливих пунктів слід відзначити такі, як:

- 1) участь молоді у процесі прийняття рішень;
- 2) залучення молоді до політичного процесу;
- 3) безпека та екологія;
- 4) формальна та неформальна освіта;
- 5) гендерна рівність;
- 6) інклюзія та права людини;
- 7) здоров'я молоді;
- 8) економічна інтеграція молоді: підприємництво і працевлаштування;
- 9) доступ до інформації;
- 10) підвищення мобільності молоді і культурна дипломатія;
- 11) молодіжна робота і волонтерство;
- 12) молодіжне житло та інфраструктура;
- 13) молодіжна політика в умовах децентралізації;
- 14) молодь і культура.

Активна участь молоді у прийнятті рішень є ключовим елементом досягнення Цілей сталого розвитку ООН (Цілі сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй «10.2» і «16.7»[7]). Згідно з Цілями, держава має законодавчим шляхом підтримувати активну участь всіх верств суспільства у соціальному, економічному та політичному житті, незалежно від віку, статі, інвалідності, раси, етнічної належності, походження, релігії та економічного чи іншого статусу. Забезпечення відповідального прийняття рішень

репрезентативними органами на всіх рівнях є важливим аспектом цього завдання.

Наразі лише 2% молодих людей є членами молодіжних громадських організацій, тоді як 6% відвідують окремі заходи громадських організацій. Однак половина української молоді не має відомостей про будь-яку діяльність, спрямовану на підтримку молодіжних ініціатив і вирішення проблем молоді (дані приведені згідно з дослідженням GfK Ukraine, що проводилось у 2015 році на замовлення Міністерства молоді та спорту України та за підтримки UNFPA, UNDP, UNICEF та UNV).

Щодо охочих взяти участь у громадському житті, тільки 8% молоді готові особисто організувати громадські ініціативи у своєму місті, а 44,3% розглядають можливість долучитись до вже існуючих ініціатив. Низький рівень залучення пояснюється недостатньою інформованістю щодо можливостей приєднання до молодіжних організацій та відсутністю розуміння, що молодь може власноруч впливати на процеси прийняття рішень.

Однією з головних проблем є недостатнє фінансування молодіжної участі. Наразі молодіжні громадські організації та молодіжна політика не отримують достатнього фінансування, оскільки тільки 1,5% бюджету Міністерства молоді та спорту України передбачено на молодіжну політику, в той час як решта 98,5% призначені на спорт.

Молодіжні громадські організації можуть отримати державне фінансування через участь у конкурсі проектів, проте цей процес включає в себе відчутну бюрократію та недоліки в роботі Державної казначейської служби. Національна молодіжна рада України вказує на необхідність перегляду документів, що регулюють молодіжні проекти через Державну казначейську службу, а також на важливість збільшення бюджетних асигнувань на молодіжні питання. Пропонується створити більш гнучкий механізм адміністрування коштів для волонтерських організацій та підтримувати адміністративні витрати для молодіжних працівників в громадянських організаціях.

Проблеми також виникають на рівні регіонів, де спостерігається низький рівень взаємодії між молоддю та місцевою владою [51]. Фіктивна участь молоді у прийнятті рішень, зокрема імітація їхньої участі, стає розповсюдженим явищем, що веде до маніпуляцій та використання владою в своїх інтересах. Пропонується вирішення цієї проблеми шляхом налагодження партнерських відносин між молоддю і владою, надання реальних важелів впливу для молодіжних консультативно-дорадчих органів та запровадження бюджету участі на місцевому та регіональному рівнях.

Також, коли приймаються важливі стратегічні рішення для громади чи регіону, такі як Стратегія розвитку громади, участь молоді повинна бути обов'язковою. Отже, ключові документи, такі як проект Стратегії, повинні отримувати затвердження від молоді цієї громади, району чи області.

З метою розуміння молоддю своїх можливостей слід проводити освітню роботу, зокрема впровадження громадянської освіти у навчальних закладах та інформаційні кампанії щодо інструментів взаємодії молоді з владою на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Також варто визначити молодь як пріоритет Державного фонду регіонального розвитку (далі – ДФРР), який було створено з метою прискорення соціально-економічного розвитку регіонів України та можливостей фінансування проектів регіонального розвитку на конкурсній основі відповідно до регіональних стратегій розвитку.

Для підвищення участі та координації, пропонується створити Форум для представників різних структур з молодіжним управлінням, таких як громадські організації, молодіжні ради та консультативно-дорадчі органи. Цей захід, що проводитиметься раз на рік, дозволить всім представникам молодіжних структур обговорювати питання участі молоді на місцевому рівні.

Додатково в рамках конкурсу «Молодіжна столиця України» пропонується виділяти субвенції у розмірі еквіваленту 1 млн. євро на рік для проведення всеукраїнських та міжнародних заходів у містах, що отримують статус «Молодіжної столиці України», з метою поліпшення інтеграції

українських міст в конгрес локальних та місцевих влад Ради Європи (CCRE і CRME).

За даними опитувань, 65% молодих осіб взагалі не виявляють інтересу до політики, і лише 9,3% молоді постійно стежать за політичним життям в Україні (дані приведені згідно з дослідженням «Українське покоління Z» [46]: цінності та орієнтири). Інші дані свідчать, що приблизно третина молоді визнає відсутність інтересу до політичних процесів у державі. У той же час приблизно чверть тих, хто не слідкує за політичними процесами в країні, не роблять цього через незрозуміння політичних процесів загалом (дані приведені згідно з соціологічним дослідженням «Молодь України – 2017» [20]).

Для залучення молоді до політичних та державотворчих процесів Національна молодіжна рада України пропонує впровадження політичної освіти, що базується на цінностях свободи і плюралізму. Потреба в широкому впровадженні політичної освіти серед молоді обумовлена низьким рівнем її участі у виборчих процесах та загальним низьким рівнем політичної активності. Впровадження політичної освіти може бути організоване в рамках розвитку неформальної освіти з участю молодіжних громадських організацій, зокрема молодіжних організацій/крил політичних партій. Важливо відзначити, що такі освітні програми не повинні підтримувати жодну з політичних сил чи ідеологій, але мають передавати загальні знання щодо політичного процесу та різних ідеологій. Освіта молоді через політичні молодіжні організації може здійснюватись за умов внесення змін до Закону України «Про громадські об'єднання» [32], Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» [35] та Закону України «Про фінансування політичних партій» [40].

Крім того, політологія може бути введена в шкільну програму як окремий предмет або викладатися у рамках предметів правознавства чи історії. Політичні науки також можуть бути запроваджені у вигляді факультативних занять, дебатних клубів чи дискусійних груп.

Для популяризації участі в політичному процесі також пропонується розробити законодавчу базу для діяльності молодіжних політичних організацій.

Законодавство повинно визначати молодіжні політичні організації, їх фінансування (що може здійснюватись за рахунок Фонду фінансування політичних партій чи молодіжних громадських організацій). Політичні молодіжні організації повинні визнаватися крилами політичних партій та реєструватися відповідним чином, а також можуть діяти як окремі громадські організації. Також законодавча база може встановлювати квоту для молоді в партійних списках та створювати молодіжні дорадчі органи при політичних партіях, які представляють законопроекти, що стосуються молодіжної сфери. З метою підвищення рівня участі молоді в політичному процесі та створення умов для реальної рівності голосів та уникнення дискримінації в найбільш фундаментальній сфері громадянства, а саме права на участь у демократичному процесі, пропонується надати право голосу на виборах з 16 років шляхом внесення відповідних поправок до Конституції України. Варто відзначити, що виборче право з 16 років вже підтримане Європейським Парламентом та кількома європейськими країнами, включаючи Шотландію, Ірландію, Австрію, Естонію, Мальту та інші.

Остаточною метою цього процесу є виховання політично компетентних, відповідальних, активних та критично мислячих громадян.

Національна молодіжна рада України наполягає на важливості забезпечення української молоді якісною освітою, яка може бути реалізована лише за умови взаємодії державних інституцій та громадянського суспільства. Освіта повинна бути спрямована на врахування потреб молоді, ґрунтуватися на концепції отримання знань протягом усього життя та відповідати реальним соціально-економічним умовам, в яких молоді люди проживають. Крім того, освіта повинна передбачати надання молодим людям життєвих навичок, навичок роботи та соціального розвитку, таких як принципи статевої відносин, політичної освіти, юридичної освіти та громадянської освіти для молоді.

Згідно з Цілями сталого розвитку ООН, до 2030 року необхідно ліквідувати гендерну нерівність у сфері освіти та забезпечити рівний доступ до освіти та професійно-технічної підготовки для всіх верств населення, зокрема

для уразливих груп, таких як люди з інвалідністю, представники національних меншин та молоді люди, які перебувають в уразливому становищі (цілі сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй «4.5») [25].

Зараз лише 44% молодих українців вважають, що якість освіти в Україні в цілому влаштовує їх, і лише третина вбачає, що українська освіта відповідає сучасним потребам ринку праці. 29% учасників ЗНО вважають, що шкільних знань недостатньо для успішного складання тестування, а 7% вважають, що цих знань недостатньо навіть для отримання мінімальних балів.

Ця ситуація виникає через неспроможність системи формальної освіти відповідати потребам сучасної молоді. Непримиренні фактори включають застарілі методи викладання, нееластичні шкільні програми, відсутність адаптації до профільних інтересів учнів середніх та старших класів, неясну систему фінансування, обмежену підтримку з боку вищих навчальних закладів щодо забезпечення ефективної практики, а також неефективний механізм підтримки роботи органів студентського самоврядування, які безпосередньо впливають на освітні процеси в університетах та перешкоджають встановленню партнерського діалогу в освітніх установах.

Для вирішення цієї проблеми необхідно гармонізувати освітні стандарти із професійними, розробити прозору систему фінансування для навчальних закладів та встановити плідну співпрацю між офіційними представниками навчальних закладів та студентами. Також важливо створити реєстраційний механізм для органів студентського самоврядування як громадських організацій, щоб надати їм можливість незалежної діяльності та впливу на освітні процеси. Підвищення кваліфікації вчителів і викладачів згідно зі світовими освітніми стандартами та впровадження більш конкретних навчальних програм для середньої та старшої школи також має велике значення.

Для покращення якості навчальних послуг у вищих та середньо-профільних навчальних закладах слід регулярно проводити анонімне оцінювання ефективності викладання та педагогічних програм на факультетах.

Крім того, важливо виявляти та усувати всі прояви корупції у загальноосвітніх, технічних та вищих навчальних закладах, впроваджуючи незалежні анонімні механізми, які дозволяють кожному учневі або студенту повідомляти про випадки корупції у своєму навчальному закладі.

Окрім цього, професійно-технічна освіта в Україні має бути реформована так, щоб забезпечити молоді гарантоване перше робоче місце згідно з Законом України «Про соціальне становлення молоді» та враховувати ринкові потреби. У піднятті якості освіти в Україні може допомогти також розвиток неформальної освіти. Змінити підхід до цієї галузі можливо шляхом планового впровадження структурованих програм та процесів особистої та соціальної освіти для молоді, призначених для розвитку різноманітних навичок та компетенцій, які виходять за рамки формальних навчальних програм. Українська молодь зараз рідко користується можливостями неформальної освіти, тому важливо розробити систему, яка буде добровільною, доступною та спрямованою на навчання, засновану на досвіді та потребах учасників, а також буде доповнювати формальне навчання.

Найголовнішою проблемою неформальної освіти в Україні є відсутність визнання її державою як ефективної альтернативи та доповнення формальної освіти. Хоча Закон України «Про освіту» [37] містить визначення неформальної освіти, відсутні механізми та інструменти для її впровадження. Крім того, в Україні відсутня система, яка б дозволяла роботодавцям брати до уваги курси неформальної освіти та відзначати їх у трудовій книжці або аналогічному документі. Українці все ще схильні дивитися на цей вид навчання з певною підозрою, що є основною причиною уповільнення її розвитку та розширення впливових областей. Для зміни ситуації необхідно створити систему та участь інституту, який аналізує та підтверджує неформальні освітні програми, а також підтримує їх розвиток. Такий інститут може також верифікувати систему неформальної освіти та підтверджувати проходження всіх неформальних освітніх програм, видаючи офіційні «книги неформальної освіти», які містять інформацію про участь у тренінгах, курсах та семінарах.

Важливим є також те, що неформальна освіта часто асоціюється з позашкільною, хоча позашкільна освіта, за наявності значно більших фінансових ресурсів, спрямована на вузький шар молоді та забезпечує її участь на низькому рівні за Сходами Харті, у той час як неформальна освіта дозволяє досягати вищих рівнів участі та отримує значно менше бюджетного фінансування.

Розвиток неформальної освіти також значно сповільнюється через низьку взаємодію з інститутами формальної освіти, такими як школи, коледжі та університети. Освітні інституції намагаються залишатися у межах своїх інтересів і не завжди готові до співпраці з представниками неформальної освіти. Це призводить до відсутності постійних платформ для взаємодії та розвитку неформальних освітніх послуг. Для вирішення цієї проблеми Національна молодіжна рада України пропонує створити та впровадити національну навчальну програму для представників неформальної освіти та робочих груп, які оцінюватимуть її ефективність, розробити інформаційно–просвітницькі кампанії на національному, регіональному та місцевому рівнях для поширення та розвитку неформальної освіти, залучити до них громадські організації та використати механізм оцінки якості впровадження неформальної освіти Європейського молодіжного форуму.

Неформальна освіта повинна бути добровільною, доступною кожному, мати організований процес з освітніми цілями, сприяти молодіжній участі, бути цілісною та орієнтованою на результат, а також бути орієнтованою на тих, хто її здобуває.

Ключовим етапом на шляху підвищення участі молоді є офіційне визнання державою молодіжної роботи та професії «молодіжний працівник», а також визнання волонтерських годин [33]. Молодіжна робота є важливим інструментом для особистісного розвитку, соціальної інтеграції та активної участі молоді у громадянському суспільстві. Вона охоплює всі види соціальної, культурної, освітньої та політичної діяльності, що проводиться разом з молоддю та для молоді. Основна мета молодіжної роботи полягає в створенні

можливостей для молодих людей самостійно формувати своє майбутнє (визначення приведені відповідно до Портфоліо молодіжної роботи Ради Європи 2017 року). Важливо, щоб процес визнання та розвитку молодіжної роботи в Україні був різноманітним і не обмежувався лише однією формою, оскільки вона часто реалізується через громадські молодіжні організації, молодіжні центри, благодійні організації та соціальні служби.

Також слід зазначити необхідність залучення до процесу розробки та впровадження молодіжної роботи неурядових, некомерційних та волонтерських організацій, які реалізують молодіжні проекти та працюють з молоддю. Фінансову підтримку для організації та розвитку молодіжної роботи має забезпечити держава. Крім того, для визнання молодіжної роботи на державному рівні важливо, щоб молодіжні працівники, лідери громадських молодіжних організацій та фондів, які працюють з молоддю, отримували визнання.

Не менш важливою є волонтерська діяльність, яка грає ключову роль у розширенні прав та можливостей окремих осіб, підтримує активну громадянську позицію та сприяє створенню інклюзивних та стійких громад. Проте зараз волонтерський досвід молодих українців не визнається державою, як трудовий стаж чи здобуття неформальної освіти, що не сприяє популяризації волонтерства в Україні та не мотивує молодь долучатися до цієї форми діяльності. Для стимулювання волонтерства в Україні, держава повинна замовляти волонтерські дії, наприклад, через створення програм, подібних Корпусу Миру, спрямованих тільки на Україну.

Починаючи з 2014 року, в Україні впроваджується реформа децентралізації, яка передбачає делегування владних повноважень та фінансових ресурсів від центрального уряду до органів місцевого самоврядування. На сьогодні вже налічується 876 об'єднаних територіальних громад в Україні внаслідок цього процесу. За оцінками українського уряду, до 2020 року усі мешканці країни будуть перебувати в умовах децентралізації, що охоплює об'єднані громади та міста обласного значення. Наразі цей показник складає 68% населення.

Враховуючи такі стрімкі темпи реформи, молодіжна політика не може залишатись осторонь та має розвиватись враховуючи умови процесу децентралізації. Станом на 2018 рік 23% молоді мешкає у населених пунктах, що входять до об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ), разом з тим майже 47% молодих жителів роком раніше підкреслювали, що не відчують змін для молоді після створення об'єднаних територіальних громад. Попри це, молоді українці позитивно налаштовані стосовно участі у житті своїх громад. Українська молодь вважає, що більшою мірою вона може вплинути на те, що відбувається в її населеному пункті (22,7%) порівняно із можливим впливом молоді на рівні країни (11,6%). Отже, децентралізація відкриває нові перспективи для молоді та розвитку неформальної освіти в об'єднаних громадах, а визнання та підтримка їхніх ініціатив може стати ключовим фактором для створення активних та відповідальних громадян.

Для активізації участі молоді в процесах децентралізації та розвитку громад, запропоновано сприяти співпраці молоді з місцевими органами влади на засадах партнерства та відкритого діалогу. Це може бути досягнуте шляхом утворення молодіжних органів управління, які діють на місцевому рівні, рівні населеного пункту та включають молодь у процеси прийняття рішень, гарантуючи максимальну участь та спільне формування політики молоді. У молодіжних центрах можна проводити школи лідерства та інші заходи, спрямовані на підвищення компетентностей молоді, що можуть бути корисними для функціонування поточних та потенційних об'єднаних територіальних громад.

У процесі децентралізації всі об'єднані територіальні громади можуть приєднатися до ініціативи «Громада, дружня до дітей та молоді», яку розробили Дитячий фонд ООН – ЮНІСЕФ спільно з представниками громадянського суспільства. Це приєднання допоможе у визначенні пріоритетів підтримки та розвитку дітей та молоді в конкретних громадах. Одночасно можна запропонувати внести пріоритетне визнання пропозицій та ініціатив молоді до Державного фонду регіонального розвитку при розробці політики децентралізації.

ВИСНОВКИ

Під час проведення дослідження було докладно розглянуто процес впровадження стандартів європейської молодіжної політики в Україні. Висновки, здобуті внаслідок аналізу, надають підставу для кількох основних спостережень та рекомендацій.

Насамперед, варто відзначити, що імплементація європейських стандартів молодіжної політики в Україні є важливим етапом на шляху до європейської інтеграції. Однак наявність значних відмінностей у суспільно-політичних умовах, культурних особливостях та економічних реаліях породжує виклики для повноцінної адаптації європейських підходів.

Дослідження також підтверджує, що впровадження стандартів молодіжної політики в Україні впливає на формування громадянської та національної ідентичності. Зокрема, використання європейських стандартів сприяє розширенню громадянської свідомості та утвердженню національного самосвідомлення, акцентуючи увагу на спільних цінностях та стандартах.

Активна участь молоді у цьому процесі є ще одним важливим аспектом. Залучення молоді до управління та прийняття рішень, врахування їхніх думок та поглядів у формуванні молодіжної політики – ключовий фактор успішної імплементації європейських стандартів.

Узагальнюючи, можна визначити, що впровадження європейських стандартів молодіжної політики в Україні – це складний, але необхідний процес, який сприяє не лише адаптації до європейських стандартів, але й формуванню громадянської та національної ідентичності. Результати дослідження надають підставу для подальших кроків у реалізації молодіжної політики, яка враховує унікальність та потреби українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Adolescents and Youth Engagement Framework. UNICEF, 2017
2. Arnstein Sh.R. A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*. Vol. 35, No. 4. July 1969. P. 216–224.
3. Hart R. Children’s participation: from tokenism to citizenship. Essay for UNICEF (Innocenti Essay N° 4). 1992. 15 Susskind L., & Carson L. (2008). The IAP2 Spectrum: Larry Susskind, in Conversation with IAP2 Members. *International Journal of Public Participation*. 2 (2). P. 67–84.
4. Stogdill R. M. Handbook of leadership. N. Y.,L.:Free Press. 613 p. та istoriia pedahohiky. Chernigiv. 1974. 20 p. [in Ukrainian].
5. Susskind L., & Carson L. (2008). The IAP2 Spectrum: Larry Susskind, in Conversation with IAP2 Members. *International Journal of Public Participation*. 2 (2). P. 67–84
6. USAID. Посібник для територіальних громад. Теорія та практика вдосконалення послуг місцевого самоврядування: посібник Київ, 2021. 112 с.
7. Sustainable development goals. Youth and the SDGs. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/youth/>
8. Sustainable development goals. Youth work essentials. URL:<https://www.coe.int/en/web/youth-portfolio/youth-work-essentials>
9. Бостан С.К, Бостан Л.М. Право участі дітей та молоді у суспільно-політичному житті. *Правова позиція*. 2020. № 3 (28). С. 13–18.
10. Всеукраїнський молодіжний центр. Офіційний ресурс. Київ, 2023. URL: <https://auyc.org.ua/>
11. Головатий М. Ф. Політичний менеджмент: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 2–ге вид., допов. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 296 с.
12. Елітознавство: підручник / за заг. ред. В. А. Гошовської. Київ : НАДУ, 2013. 268 с. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/02/ELITOZNAVSTVO-2013.pdf>

13. Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень / Ухвалений Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи на засіданні 1 жовтня 2009 року. URL: <https://rm.coe.int/16802eeddb>.
14. Конкурс «Молодіжна столиця України». Київ, 2021. URL: <http://youthcapital.org.ua/>
15. Лиска О. Взаємодія молоді з органами місцевого самоврядування. *Теорія та практика державного управління*. 2016. Вип. 3. С. 186–190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpdu_2016_3_31
16. Майбутнє молодіжного волонтерства в Україні: що мотивує, створює бар'єри та як популяризувати волонтерство? URL: <https://www.prostir.ua/?news=majbutnje-molodizhnoho-volonterstva-v-ukrajini-scho-motyvuje-stvoryuje-barjery-ta-yak-populyaryzuvat-volonterstvo>
17. Молодіжна політика: оновлення засад та механізмів. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13357>
18. Молодіжна рада при Дніпропетровській обласній державній (військовій) адміністрації. Основні завдання і функції. URL: <https://adm.dp.gov.ua/gromadyanam/pamyatki-ta-poradi/konsultativni-doradchi-ta-gromadski-organi-oda/molodizhna-rada-pri-dniproda>
19. Молодіжне лідерство і волонтерство в Україні. Електронний ресурс. URL: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=73474
20. Молодь України – 2017 / Результати соціологічного дослідження. Тернопіль: ТОВ «Терно-граф», 2017. 72 с.
21. Молодь України – 2018 / Результати репрезентативного соціологічного дослідження. Київ : ДП «Редакція інформаційного бюлетеня «Офіційний вісник Президента України», 2018. 72 с.
22. Навчальна програма «Молодіжний працівник». Київ, 2014–2024. URL: <https://youth-worker.org.ua/>
23. Національна молодіжна рада. Офіційний ресурс. URL: <https://nycukraine.org/>

24. Несват Т. Реалізація молодіжної політики в умовах децентралізації влади на регіональному рівні. Державне управління та місцеве самоврядування. 2019. Вип. 1(40). С. 137–143.
25. Організація об'єднаних націй (ООН). Офіційний ресурс. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/youth/>
26. Оцінка стану розвитку громадянського суспільства та суспільної активності громадян України», Український Фонд Демократії «Спочатку Люди», Київ, 2013. URL: <http://www.civicua.org/main/data?t=3&c=1&q=2092237>
27. Палагнюк Ю., Файчук О., Костева Т. Особливості соціальної активності молоді України в умовах євроінтеграції. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2019. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2019_2_19.
28. Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті. URL: <https://rm.coe.int/168071b58f> (Дата звернення: 15.04.2021)
29. Вінніков О. Ю., Красносільська А. О., Лациба М. В. Показники розвитку громадянського суспільства в Україні. Укр. незалеж. центр політ. дослідж. Київ : Агентство «Україна», 2012. 80 с
30. Посібник з адвокації прав молоді. Національна Молодіжна Рада України. URL: <https://fundraiser.games/uploads/files/materials/17/d237fe941486c909e5f48f55d8f04c75.pdf>
31. Представництво ЄС в Україні Освітні програми, гранти та стипендії Європейського Союзу та держав-членів ЄС. *Навчайся в Європі*. 2015. С. 98
32. Про громадські об'єднання. Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
33. Про затвердження Порядку реалізації програми «Молодіжний працівник»: Наказ Міністерства молоді та спорту України від 18 жовтня 2018 р. № 1178/32630. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE32630>
34. Про затвердження типових положень про молодіжні консультативно-дорадчі органи: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р

- № 1198. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-tipovih-polozhen-pro-molodizhni-konsultativno-doradchi-organi?fbclid=IwAR2PM6D5WSNIG47KSO_FS2rO-mGjD4CuqMv2C6JANhWDkkAKkLoe615E37Q
35. Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України від 1 грудня 1998 року № 281–XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-14#Text>
36. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року. Указ Президента № 94/2021 від 12.03.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#n13>
37. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
38. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27 квітня 2021 року № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
39. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 5 лютого 1993 року № 2998-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text>
40. Про фінансування політичних партій. Закон України від 23 серпня 2023 року № 3337–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3337-20#Text>
41. Програма USAID «Мріємо та діємо». Офіційний ресурс. URL: <https://www.facebook.com/mriemotadiemo>
42. Реформа державної служби: про конкурс і плани Уряду. *Українська правда*. 20.08.2017. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2017/08/20/7152653/>
43. Сучасний європейський досвід формування та реалізації молодіжної політики: Навч. посіб. / С. І. Бородін, Ю. В. Борисова, Н. М. Літвінова, І. В. Хохрякова. Дніпропетровськ: Пороги, 2008. 116 с.
44. Репицький Т., Ткачук Ю., Товстуха А. DOBRE практика: посібник. Київ USAID DOBRE, 2019. 53 с.
45. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота. Теорія і практика: навч. посібник. Київ: ВМУРОЛ «Україна», 2004. 460–473 с.

46. Українське покоління Z: цінності та орієнтири, GFK, 2017. URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/ukrayinske-pokolinnya-z-tsinnosti-ta-oriyentyry/>
47. Український фонд демократії «Спочатку люди». Офіційний ресурс. URL: <https://www.facebook.com/peoplefirstukraine>
48. Формування та реалізація державної молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації: доповідь / за заг. ред. І.О. Жданов, О. Й. Ярема. Тернопіль: ТОВ «Тернограф», 2017. 100 с.
49. Фундаментальні проблеми юриспруденції: збірник наукових праць/ за заг. ред. Я. Лазур, О. Рогач, М. Савчин, М. Менджул. Ужгород, Видавництво О. Гаркуші, 2016. 260 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/12825/1/97.pdf>
50. Цілі сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>
51. Євтушенко О., Лушагіна Т. Об'єднані територіальні громади Миколаївської області в умовах децентралізації: індикатори ефективності. *Державне управління та регіональний розвиток*. 2020. № 8, С. 396-421. URL: <https://doi.org/10.34132/pard2020.08.03>

ДОДАТКИ

THE COMPANY "DEL c.z." (CZECH REPUBLIC)
NES NOVA DUBNICA sro (SLOVAK REPUBLIC)
UNIVERSITY OF MALAYSIA PAHANG (MALAYSIA)
UNIVERSIDAD NACIONAL AUTÓNOMA DE MÉXICO (MÉXICO)

MODERN SYSTEMS OF SCIENCE AND EDUCATION IN THE EUROPEAN UNION AND WORLD

MATERIALS
OF THE V INTERNATIONAL RESEARCH
AND PRACTICAL INTERNET CONFERENCE

January, 27, 2024

Zdar nad Sazavou, 2024

DEL c.z.

DEL c.z. Strojirenská 38, 591 01 Žďár nad Sázavou, CZECH REPUBLIC

Materials of the V International Research and Practical Internet Conference "Modern Systems of Science and Education in the European Union and World", - 2024.

ISBN 978-966-8796-31-1

Modern Systems of Science and Education in the European Union and World :
Materials of the V International Research and Practical Internet Conference
(January, 27, 2024) : collection of abstracts [for the general ed. Ph.D Serhii
Onyshchenko]. Zdar nad Sazavou : "DEL c.z.", 2024. 42 p.

The collection includes materials of the V International research and practical internet conference "Modern systems of science and education in the European Union and world". The materials of the collection will be useful for researchers, scientists, graduate students, researchers, teachers, students

The author is responsible for the content of the articles and the correctness of the citation.

© Authors, 2024
© DEL c.z., 2024

V International Research and Practical Internet Conference
(January, 27, 2024, Zdar nad Sazavou)

CONTENT

BIOLOGICAL SCIENCES. ECOLOGY

- Lyudmila Korobchuk, Iryna Bazarnova**
Influence of Environmental Factors on the Condition Human Immune System ... 5

PUBLIC ADMINISTRATION AND ECONOMY

- Коваленко В.М., Антонюк О.В.**
Упровадження стандартів європейської молодіжної політики і роботи із молоддю в Україні: регіональний рівень 8
- Покорчак С.А.**
Місце регуляторів фінансового ринку в страхуванні ризиків інвестиційної діяльності бізнес-структур 12

HISTORICAL AND LEGAL SCIENCES

- Ярош Н.О.**
Актуальність громадянського виховання особистості у сучасному українському суспільстві 15

ART STUDIES

- Марущак О.В., Мудрак Н.В., Мельник Ю.І.**
Особливості створення стилізованої композиції з елементами архітектури та пейзажу 18

PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY

- Serhii Onyshchenko**
Organization of the Educational Process of Energy Students During Internship .. 21
- Kateryna Tuliakova, Yelyzaveta Bereshchuk**
Advantages and Disadvantages of Using AI in Education 24
- Wang Yixuan**
Research on the Characteristics of Scientific Cooperation and Exchanges Between Ukrainian and Chinese Universities 27
- Плужник О.В., Березанська І.М., Дрок П.В.**
Вплив інформаційних технологій на самореалізацію студентів 30

MODERN TECHNOLOGIES

- Веселовська А.В.**
Ігри в освітньому процесі 34

Modern Systems of Science and Education in the European Union and World

PHILOLOGY AND JOURNALISM

- Шинкарь Т.С.**
Основи міжособистісної комунікації 36

TECHNICAL SCIENCES

- Кулік Т.О.**
Вдосконалення технологічних режимів процесу теплої прокатки відносно тонких берилієвих стрічок 39
- Мяслін С.В., Бараш Є.Ю.**
Особливості підготовки кадрів для залізничного транспорту на сучасному етапі 41

Keeping your body in harmony: mind and body strengthens the immune system. It is also worth adding: consumption of healthy food, provided with minerals and vitamins containing protein, potassium, etc.; creating comfortable conditions for work (work should be to your liking, from which you get pleasure) and rest (psychological, physical). In order to prevent age-related degradation of mental abilities, it is necessary to make your brain work. An important component of a healthy lifestyle is the process of hardening the body - strengthening the body and developing adaptation to the undesirable effects of a number of meteorological factors, such as a decrease in atmospheric pressure, temperature changes, cold, heat, activity of solar radiation, etc.

Under the influence of a complex of adverse environmental factors, as well as with age-related changes in the immune system, the control function begins to slow down. As a result, changes that progress in the process of aging and the onset of certain chronic diseases are concentrated in such an organism, in which case prevention of weakened immunity is necessary. It is much easier to prevent a disease than to treat it.

Important tasks of modern medicine are the development of rational measures to protect health from various diseases, including social ones, prevention of the body, warning against bad habits, etc.

The solution of this medical and environmental issue is not impossible without the formed, so-called, health-preserving comfort, which will serve as a basis for strengthening immunity, good mood, absence of stress, excellent appearance, and mental state of a person. It is possible to implement this proposal through a medical approach, prevention of the body and medical and environmental adjustments to the lifestyle.

PUBLIC ADMINISTRATION AND ECONOMY

**УПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОЛОДІЖНОЇ
ПОЛІТИКИ І РОБОТИ ІЗ МОЛОДІДЮ В УКРАЇНІ : РЕГІОНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ**

Коваленко Вікторія Миколаївна,

студентка магістерської програми «Публічне управління та адміністрування»
(Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро)

Антонова Ольга Валеріївна,

доктор наук з державного управління, професор
(Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро)

В умовах глибоких трансформацій та стрімкого розвитку сучасного світу важливим елементом є забезпечення належних умов для розвитку молоді та їх активної участі у громадському житті. Україна визнає важливість адаптації європейських стандартів молодіжної політики, як ключового елементу на шляху до європейської інтеграції та розвитку громадянського суспільства. Молодіжну роботу зазвичай розуміють як інструмент для особистісного розвитку, соціальної інтеграції та активного громадянства молодих людей. Молодіжна робота є «ключовим словом» для всіх видів активності соціального, культурного, освітнього або політичного характеру, що реалізується разом з молоддю, для молоді та силами молоді. Вона належить до сфери освіти поза межами навчального закладу, найчастіше пов'язана з неформальною або інформальною освітою, дотримуючись принципу «навчання впродовж життя» (lifelong learning), набуття нових знань, досвіду, навичок та вмінь як для комунікації, взаємодії, так і для впливу на рішення і поведінку інших. Основна мета молодіжної роботи полягає у створенні для молодих людей можливостей формувати власне майбутнє, робити усвідомлений аргументований вибір, створюючи і спираючись на власний управлінський досвід.

Актуальність стандартів Європейської молодіжної політики, сформульовані в документах Європейської комісії і Ради Європи, визначають ключові аспекти підтримки молоді. Вони орієнтовані на створення умов для активної участі молоді в суспільстві (інституту лідерства, ініціативи), розвитку освіти (прагнення гнучкості і знань, створення нового досвіду) та забезпечення соціальної інтеграції (інклюзивності і цілісності, безпеки життєвого простору). Особливості впровадження молодіжної політики в європейських країнах відображені у звітах міжнародних груп експертів з питань молодіжної політики, починаючи з 1997 р. Основними тенденціями експерти вказують: розширення фінансового забезпечення функцій місцевої влади у питаннях розробки, реалізації програм і заходів для молоді, що дозволить максимально врахувати потреби її окремих категорій (малозабезпечених, мігрантів, та ін.) і наблизити до неї послуги; зростання ролі недержавного сектора, перетворення «державної молодіжної політики» у «суспільну»; зміна акцентів у формуванні молодіжної політики не як

політики для молоді, але за участю молоді з визнанням її важливим суб'єктом впровадження ювенальної і державної політики в цілому.

На шляху впровадження стандартів Європейської молодіжної політики в Україні існують додаткові виклики, такі як повномасштабне вторгнення, що потребує значних фінансових, людських ресурсів; недостатнє інформування молоді та нестача координації між різними рівнями влади. Навіть зважаючи на ці виклики, реалізація цих стандартів відкриває широкі можливості для розвитку молодіжної політики в Україні та сприяє її інтеграції в європейське співтовариство. Для української молоді, громадянського суспільства та органів публічної влади це складний процес, що сприяє формуванню громадянської ініціативи та національної ідентичності. Однак важливо враховувати контекстуальні та регіональні відмінності, відповідно вдосконалювати заходи, спрямовані на впровадження цих стандартів.

Спільні контекстуальні реалії визначаються сьогодні такими принципами, як: міжсекторна взаємодія органів публічної влади, приватного і громадського секторів; багаторівнівість – врахування глобальних процесів та загальносвітових тенденцій, децентралізація управлінських процесів та особливості конкретної території; преференції організованій молоді; активні заходи соціального захисту молоді, залучення у суспільні проекти, надання переваги відновлювальним заходам впливу на молоді з проблемами у поведінці; ставлення до молодіжної участі як до форми навчання, формування компетенцій на основі життєвого досвіду; рівні можливості для всіх категорій молоді. Отже, вбачаємо за доцільне виокремити три основні напрями впровадження стандартів європейської молодіжної політики і роботи з молоддю в Україні: 1) інститут молодіжного лідерства та практика молодіжних обмінів; 2) волонтерська молодіжна робота; 3) розвиток адвокації та відстоювання інтересів молоді на регіональному рівні.

Національна молодіжна рада України у 2021 році запропонувала членським організаціям розпочати роботу у Національній адвокаційній кампанії «14 пунктів» – відстоювання права кожної молодої людини на повагу, рівні можливості для реалізації потенціалу. З метою наблизження до цих умов НМРУ розробила Рекомендації до Стратегії розвитку державної молодіжної політики до 2030 року, одні з яких передбачає передачу функцій регулювання молодіжних проектів від Державної казначейської служби до волонтерських та громадянських організацій. Також варто відзначити молоді як пріоритет Державного фонду регіонального розвитку, який було створено з метою прискорення соціально-економічного розвитку регіонів України та можливостей фінансування проектів регіонального розвитку на конкурсній основі відповідно до регіональних стратегій розвитку.

Окрім бюрократичних процесів в адмініструванні фінансів на молодіжні проекти слід відзначити також проблеми на рівні регіонів: низький рівень взаємодії між молоддю та місцевою владою, фіктивна участь молоді у прийнятті рішень. Вирішення цієї проблеми полягає у наданні реальних важелів впливу молодіжним консультативно-дорадчим органам, запровадження бюджету участі

на місцевому та регіональному рівнях. Особлива увага має приділятися ініціативам молоді під час розроблення стратегічних рішень для громад, регіонів – стратегій розвитку. На наш погляд, відповідними заходами ці проблеми можуть бути розв'язані, зокрема: 1) впровадження громадянської освіти у навчальних закладах та інформаційні кампанії щодо інструментів взаємодії молоді з органами публічної влади всіх рівнів; 2) створення форуму (конгресу) для представників структур з молодіжним управлінням, що проводиться раз на рік для обговорення проблем на місцевому рівні; 3) залучення до процесу розробки та впровадження молодіжної роботи неурядових, некомерційних та волонтерських організацій, які реалізують молодіжні проекти з фінансовою підтримкою від держави; 4) стимулювання волонтерства в Україні, державний запит на створення програм, спрямованих тільки на Україну (зараз волонтерський досвід молодих українців не визнається державою, як трудовий стаж або здобуття неформальної освіти); 5) розвиток доступної неформальної освіти в об'єднаних громадах, на добровільній основі, за участю молодіжних громадських організацій з метою зменшення пасивної політичної культури участі; 6) визначення та конкретизація пріоритетів підтримки та розвитку дітей і молоді в об'єднаних територіальних громадах (ініціатива «Громада, дружина до дітей та молоді» ЮНІСЕФ спільно з представниками громадянського суспільства).

Упровадження стандартів Європейської молодіжної політики в Україні є актуальним завданням, яке вимагає системного підходу та взаємодії між урядовими органами, громадськістю та молодіжними організаціями. Вищезазначені напрями вдосконалення молодіжної роботи грають ключову роль у розширенні прав та можливостей молоді, підтримують активну громадянську позицію та сприяє створенню інклюзивних та стійких громад. Це може стати кроком вперед на шляху до створення сприятливого середовища для розвитку молоді в Україні та підвищення її конкурентоспроможності в європейському контексті.

Список використаних джерел

1. European Youth Strategy (2019-2027), European Commission. URL : https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13539-EU-Youth-Strategy-2019-2027-interim-evaluation_en
2. Council of Europe Recommendation CM/Rec(2015)3 on the access of young people to rights, Council of Europe. URL : <https://book.coe.int/en/youth-other-publications/7093-taking-it-seriously-guide-to-recommendation-cmrec20153-of-the-committee-of-ministers-of-the-council-of-europe-to-member-states-on-the-access-of-young-people-from-disadvantaged-neighbourhoods-to-social-rights.html>
3. Ivanenko, V. S. (2021) Implementation of European Standards of Youth Policy in Ukraine: Current Status and Prospects. *Journal of European Studies*. Vol. 41. No. 2, pp. 198-212.
4. Майбутнє молодіжного волонтерства в Україні: що мотивує, створює бар'єри та як популяризувати волонтерство? URL : <https://www.prostir.ua/?news=majbutnje-molodizhnoho-volonterstva-v-ukrajini-scho-motyvuje-stvorjuje-barjery-ta-yak-populyaryzuvaty-volonterstvo>

THE COMPANY "DEL c.z."

Research and Experimental Development Department

CERTIFICATE

This is to certify that

Viktoriiia Kovalenko

has participated in the
V International Research and Practice Internet Conference
«Modern Systems of Science and Education in the European Union and World»

January, 27, 2024

Zdar nad Sazavou, Czech Republic

Head of the research
and experimental development department

Pavel Mareš